Zbiór Orzeczeń

WYROK SĄDU (pierwsza izba)

z dnia 18 czerwca 2013 r.*

Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Światowy rynek fluorku glinu — Decyzja stwierdzająca naruszenie art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG — Skarga o stwierdzenie nieważności — Termin na wniesienie skargi — Przekroczenie terminu — Niedopuszczalność — Ustalanie cen i podział rynków — Dowód naruszenia — Prawo do obrony — Definicja rynku właściwego — Grzywny — Waga naruszenia — Wytyczne z 2006 r. w sprawie obliczania grzywien

W sprawie T-404/08

Fluorsid SpA, z siedzibą w Assemini (Włochy),

Minmet financing Co., z siedzibą w Lozannie (Szwajcaria),

reprezentowane przez adwokatów L. Vasquesa oraz F. Perega,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez V. Di Bucciego, C. Cattabrigę oraz K. Mojzesowicz, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot wniosek o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2008) 3043 z dnia 25 czerwca 2008°r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.180 – Fluorek glinu), w przedmiocie kartelu na światowym rynku fluorku glinu, polegającego na ustalaniu cen i podziale rynków na skalę światową oraz, tytułem żądania ewentualnego, żądanie zmniejszenia kwoty grzywny nałożonej na skarżących,

SĄD (pierwsza izba),

w składzie: J. Azizi (sprawozdawca), prezes, I. Labucka i S. Frimodt Nielsen, sędziowie,

sekretarz: J. Palacio González, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 14 czerwca 2012 r.,

wydaje następujący

* Język postępowania: włoski.

Wyrok

Okoliczności powstania sporu

I – *Okoliczności faktyczne*

1 Przedmiotem decyzji Komisji C(2008) 3043 z dnia 25 czerwca 2008 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.180 – Fluorek glinu) (zwanej dalej „zaskarżoną decyzją") jest kartel na światowym rynku fluorku glinu polegający na ustalaniu cen i podziale rynków na skalę światową, w którym to kartelu aktywnie uczestniczyli skarżący, a mianowicie Fluorsid SpA i Minmet financing Co. (zwany dalej „Minmet").

2 Fluorsid jest spółką prawa włoskiego prowadzącą działalność w zakresie produkcji i sprzedaży pochodnych fluoru, a w szczególności fluorku glinu. Minmet, spółka z siedzibą w Szwajcarii, jest głównym akcjonariuszem Fluorsidu, posiadającym 54,844% jego akcji i będącym jego wyłącznym agentem handlowym w zakresie sprzedaży fluorku glinu na całym świecie z wyjątkiem Włoch.

3 Boliden Odda A/S (zwany dalej „Boliden") jest przedsiębiorstwem norweskim prowadzącym działalność w zakresie produkcji i sprzedaży cynku i fluorku glinu (motyw 6 zaskarżonej decyzji). Boliden wystąpił do Komisji Wspólnot Europejskich z wnioskiem o zwolnienie z grzywny na podstawie obwieszczenia Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3, zwanego dalej „komunikatem w sprawie współpracy"). W kwietniu 2005 r. Boliden przedstawił wyjaśnienia i dodatkowe informacje na temat swego uczestnictwa w kartelu na rynku fluorku glinu oraz złożył w tym przedmiocie oświadczenia ustne. W dniu 28 kwietnia 2005 r. Komisja przyznała Bolidenowi warunkowe zwolnienie z grzywien na podstawie pkt 8 lit. a) komunikatu w sprawie współpracy (motyw 56 zaskarżonej decyzji).

4 W dniach 25 i 26 maja 2005 r. Komisja przeprowadziła, na podstawie art. 20 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), kontrole w siedzibach europejskich dostawców fluorku glinu (motyw 57 zaskarżonej decyzji), w szczególności zaś w siedzibach Fluorsidu, spółek Alufluor AB, Derivados del Fluor SA oraz C.E. Giulini & C. Srl.

5 W dniach 23 i 31 sierpnia 2006 r., działając na podstawie art. 19 rozporządzenia nr 1/2003, Komisja przesłuchała pana O., byłego dyrektora ds. handlowych wydziału fluorku glinu „Noralf" spółki Boliden (motyw 58 zaskarżonej decyzji).

6 W okresie od września 2006 r. do lutego 2007 r., działając na podstawie art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, Komisja skierowała szereg żądań przedstawienia informacji do przedsiębiorstw, których na tym etapie dotyczyło postępowanie administracyjne, a mianowicie do spółki prawa tunezyjskiego Industries chimiques du fluor (ICF), spółek Boliden, Alufluor, Derivados del Fluor, Fluorsid, C.E. Giulini & C., Minmet oraz spółki prawa meksykańskiego Industrial Quimica de Mexico (IQM). Wskazane spółki udzieliły odpowiedzi na te żądania (zob. motyw 59 zaskarżonej decyzji).

7 W dniu 29 marca 2007 r., podczas spotkania z Komisją, Fluorsid dostarczył pewne dokumenty. W dniu 22 kwietnia 2007 r. Fluorsid przedstawił „żądanie zwolnienia z grzywny lub jej obniżenia" na podstawie komunikatu w sprawie współpracy, które Komisja zinterpretowała jako żądanie obniżenia kwoty grzywny. W dniu 27 maja 2007 r. Fluorsid przedstawił uzupełnienie tego wniosku. W dniu 13 lipca 2007 r. Komisja poinformowała Fluorsid, że nie zamierza przyznać mu obniżki kwoty grzywien na podstawie komunikatu w sprawie współpracy (motywy 60 i 248–249 zaskarżonej decyzji).

8 W dniu 24 kwietnia 2007 r. Komisja formalnie wszczęła postępowanie między innymi przeciwko spółkom ICF, Boliden, Fluorsid, Minmet i IQM oraz wystosowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które zostało im przesłane w dniu 25 kwietnia 2007 r. i doręczone w dniach od 26 do 30 kwietnia 2007 r. Jednocześnie Komisja udzieliła tym spółkom dostępu do akt w formie zapisu na płycie CD-ROM (motyw 61 zaskarżonej decyzji).

9 Adresaci pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, z wyjątkiem Bolidenu, przedstawili swe uwagi w przedmiocie podniesionych wobec nich zarzutów (motyw 62 zaskarżonej decyzji).

10 W dniu 13 września 2007 r. odbyło się przesłuchanie, w którym wzięli udział wszyscy adresaci pisma w sprawie przedstawienia zarzutów (motyw 62 zaskarżonej decyzji).

11 W dniach 11 i 14 kwietnia 2008r. Komisja skierowała żądania przedstawienia informacji do wszystkich adresatów pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, wzywając ich do wskazania kwot całkowitego obrotu uzyskanego w latach 1999, 2000, 2001 i 2007 oraz wartości sprzedaży fluorku glinu, a także do dostarczenia wyjaśnień co do wszelkich przewidywanych istotnych zmian w zakresie działalności bądź struktury własności (motyw 64 zaskarżonej decyzji).

II – *Zaskarżona decyzja*

A – *Sentencja zaskarżonej decyzji*

12 Sentencja zaskarżonej decyzji brzmi następująco:

„*Artykuł 1*

Niżej wymienione przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG poprzez uczestnictwo, w okresie od dnia 12 lipca 2000 r. do dnia 31 grudnia 2000 r., w porozumieniu lub uzgodnionych praktykach w sektorze fluorku glinu:

a) Boliden […]

b) Fluorsid […] i Minmet […]

c) [ICF]

d) [IQM] i Q.B. Industrias S.A.B.

Artykuł 2

Za popełnienie naruszenia opisanego w art. 1 nałożone zostają następujące grzywny:

a) Boliden […]: 0 EUR;

b) Fluorsid […] i Minmet […], solidarnie: 1 600 000 EUR;

c) [ICF]: 1 700 000 EUR;

d) [IQM] i Q.B. Industrias S.A.B., solidarnie: 1 670 000 EUR

[…]”.

B – *Uzasadnienie zaskarżonej decyzji*

13 W uzasadnieniu zaskarżonej decyzji Komisja uznała zasadniczo, co następuje:

1. W przedmiocie sektora fluorku glinu

14 Według Komisji fluorek glinu jest związkiem chemicznym wykorzystywanym do produkcji aluminium, pozwalającym na zmniejszenie zużycia energii elektrycznej koniecznej do wytapiania w procesie produkcji aluminium pierwotnego, a tym samym przyczyniającym się w znacznym stopniu do obniżenia kosztów produkcji aluminium. Wielkość rocznej produkcji aluminium na świecie wynosi ponad 20 mln ton, z czego około 30% stanowi produkcja w Europie (motywy 2 i 3 zaskarżonej decyzji).

15 W 2000 r. osiągnięta przez Fluorsid wartość sprzedaży fluorku glinu w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) wyniosła 2 717 735 EUR, a na całym świecie – 31 997 725 EUR. W 2007 r. wielkość światowego obrotu wyniosła 83 136 704 EUR (motyw 15 zaskarżonej decyzji).

16 W 2000 r. szacowana całkowita wartość handlowa fluorku glinu sprzedawanego na wolnym rynku EOG wynosiła około 71 600 000 EUR. Wartość handlowa fluorku glinu sprzedawanego na wolnym rynku światowym, którego dotyczył kartel, wyniosła w 2000 r. około 340 000 000 EUR. Szacowany łączny udział w rynku przedsiębiorstw, do których skierowana została zaskarżona decyzja, wynosił 33% na rynku EOG i 35% na rynku światowym (motyw 33 zaskarżonej decyzji).

17 Fluorek glinu sprzedawany jest w skali ogólnoświatowej. Wymiana handlowa odbywa się między Stanami Zjednoczonymi a EOG oraz między EOG a Stanami Zjednoczonymi, Afryką, Ameryką Południową i Australią (motyw 35 zaskarżonej decyzji). ICF sprzedaje znaczne ilości tego produktu na terenie EOG (motyw 36 zaskarżonej decyzji). Od 1997 r. Inorganic Fluorine Producers Association (związek producentów tlenku glinu, zwany dalej „IFPA") zrzesza wytwórców z całego świata (motyw 38 zaskarżonej decyzji).

2. W przedmiocie spotkania w Mediolanie i zawiązania kartelu

18 Według Komisji pewne praktyki o znamionach zmowy w sektorze fluorku glinu miały miejsce już w okresie między powstaniem IFPA w 1997 r. a spotkaniem w Mediolanie (Włochy), które odbyło się w dniu 12 lipca 2000 r., chociaż nie istnieje żaden przekonujący dowód w tym zakresie (motyw 73 zaskarżonej decyzji). Komisja wyjaśniła, że na spotkaniu w Mediolanie obecni byli przedstawiciele Fluorsidu, ICF i IQM, zaś przedstawiciel wydziału „Noralf" spółki Boliden uczestniczył w tym spotkaniu drogą telefoniczną. Na spotkaniu tym uczestnicy uzgodnili, że będą dążyć do podwyższenia ceny sprzedaży fluorku glinu o 20%. Poddali oni przeglądowi kilka regionów świata, w tym Europę, w celu ustalenia ogólnego poziomu cen, a w określonych wypadkach – podziału rynku. Zgodnie z zawartym porozumieniem ogólnym celem było uzyskanie wyższego poziomu cen i zniechęcenie sprzedawców do udzielania jakichkolwiek znaczących obniżek. Uczestnicy spotkania dokonali także wymiany istotnych informacji handlowych. W tym względzie Komisja oparła się na sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie sporządzonym przez przedstawiciela Fluorsidu, pana R., na notatkach przedstawiciela wydziału „Noralf" spółki Boliden, pana O., a także na oświadczeniu pana O. (motywy 77–91 zaskarżonej decyzji).

19 Po spotkaniu w Mediolanie zainteresowane przedsiębiorstwa pozostawały między sobą w kontakcie (motyw 93 zaskarżonej decyzji).

20 W dniu 25 października 2000 r. pan T. z wydziału „Noralf" spółki Boliden oraz pan A. ze spółki IQM w trakcie rozmowy telefonicznej wymienili informacje dotyczące ofert kierowanych do klienta w Australii, w tym informacje na temat poziomu cen, czasu trwania umowy i oferowanych ilości.

Przebieg tej rozmowy telefonicznej zrelacjonowano w odręcznej notatce sporządzonej wówczas przez pana T. i skierowanej do pana O., również z wydziału „Noralf" spółki Boliden (motyw 94 zaskarżonej decyzji).

21 W dniu 8 listopada 2000 r. pan C., wyznaczony administrator Minmetu, przesłał do Fluorsidu notatkę z rozmowy telefonicznej, jaką przeprowadził w tym samym dniu z panem G. ze spółki ICF na temat ceny sprzedaży fluorku glinu (motyw 95 zaskarżonej decyzji).

22 W dniu 9 listopada 2000 r. Minmet przesłał Fluorsidowi kolejne sprawozdanie ze spotkania z ICF w Lozannie (Szwajcaria), które dotyczyło klienteli i cen na określonych rynkach, w szczególności Brazylii i w Wenezueli (motyw 96 zaskarżonej decyzji).

3. W przedmiocie zastosowania art. 81 ust. 1 WE i art. 53 ust. 1 porozumienia EOG

23 Komisja uznała, że spotkanie w Mediolanie oraz późniejsze działania zmierzające do wprowadzenia w życie ustaleń z tego spotkania posiadają wszystkie cechy porozumienia lub uzgodnionej praktyki w rozumieniu art. 81 WE lub art. 53 porozumienia EOG (motywy 115–122 zaskarżonej decyzji) i że porozumienie to stanowi jednolite i ciągłe naruszenie (motywy 123–129 zaskarżonej decyzji).

24 Celem tego naruszenia było ograniczenie konkurencji we Wspólnocie Europejskiej i w EOG (motywy 130–135 zaskarżonej decyzji), lecz jego zasięg był ogólnoświatowy, obejmował bowiem regiony wskazane w sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie, czyli w szczególności Europę, Turcję, Australię, Amerykę Południową, Afrykę Południową i Amerykę Północną (motyw 136 zaskarżonej decyzji).

25 Według Komisji kartel mógł mieć istotny wpływ na wymianę handlową między państwami członkowskimi lub między stronami porozumienia EOG (motywy 137–142 zaskarżonej decyzji).

4. W przedmiocie czasu trwania naruszenia

26 Pomimo istnienia przesłanek, by sądzić, że producenci fluorku glinu uczestniczyli w praktykach o znamionach zmowy już drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, choćby od daty spotkania, które odbyło się w Grecji w 1999 r., Komisja uznała, iż dysponuje przekonującymi dowodami istnienia kartelu dopiero w odniesieniu do okresu „przynajmniej" od 12 lipca 2000 r., czyli od daty spotkania w Mediolanie (motyw 144 zaskarżonej decyzji).

27 W sektorze fluorku glinu negocjacje dotyczące umowy dostawy odbywają się z wyprzedzeniem w trakcie okresu, który rozpoczyna się w drugiej połowie każdego roku kalendarzowego i kończy się wraz z upływem tego roku bądź w ciągu pięciu pierwszych miesięcy kolejnego roku. Jest tak również w przypadku umów wieloletnich. Niektóre umowy wieloletnie przewidują wciąż, że negocjacje w przedmiocie cen przeprowadzane mają być corocznie, pod koniec każdego roku kalendarzowego, albo że pod koniec każdego semestru ceny poddawane mają być przeglądowi. Sprawozdanie ze spotkania w Mediolanie potwierdza, że stosowana w sektorze praktyka polega na tym, że ceny na kolejny rok gospodarczy ustala się z wyprzedzeniem. Komisja wywiodła stąd, że wyniki noszących znamiona zmowy kontaktów, które miały miejsce w lipcu 2000 r., znalazły odzwierciedlenie w negocjacjach prowadzonych w drugiej połowie 2000 r. (motyw 146 zaskarżonej decyzji).

28 Komisja doszła zatem do wniosku, że kartel istniał i wywierał w wyniku działań jego członków antykonkurencyjne skutki przynajmniej do dnia 31 grudnia 2000 r. (motyw 147 zaskarżonej decyzji).

5. W przedmiocie ustalenia kwoty grzywny

29 Komisja ustaliła kwotę podstawową grzywny, jaka miała zostać nałożona na skarżących, w oparciu o przedstawione przez nich dane dotyczące wartości sprzedaży właściwego produktu obliczonych w EOG (6 279 960 EUR), na 1 600 000 EUR (motyw 243 zaskarżonej decyzji), wskazując, że w świetle wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r.") „podstawowa kwota grzywny powinna być ustalana w oparciu o część wartości sprzedaży, której wielkość uzależniona jest od wagi naruszenia, pomnożonej przez liczbę lat, w których trwało naruszenie" (motyw 234 zaskarżonej decyzji).

30 W niniejszej sprawie naruszenie polegało w szczególności na zawarciu horyzontalnego porozumienia w przedmiocie ustalania cen, które ze względu na sam swój charakter należy do najcięższych ograniczeń konkurencji. Powinno to znajdować odzwierciedlenie we wziętej pod uwagę części wartości sprzedaży (motyw 236 zaskarżonej decyzji). W 2000 r. łączny szacowany udział w rynku przedsiębiorstw, które uczestniczyły w tym naruszeniu, nie przekroczył 35% (motyw 237 zaskarżonej decyzji). Zakres geograficzny kartelu był światowy (motyw 238 zaskarżonej decyzji). Komisja „wzięła również pod uwagę stopień wprowadzenia w życie naruszenia [motywy 134, 135, 154–156 i 172–185 zaskarżonej decyzji] w celu określenia części wartości sprzedaży, jaka winna zostać uwzględniona" (motyw 239 zaskarżonej decyzji).

31 Komisja wyciągnęła stąd wniosek, że w świetle wskazanych wyżej czynników dotyczących charakteru naruszenia i jego zasięgu geograficznego część wartości sprzedaży każdego z przedsiębiorstw, w oparciu o którą należało ustalić kwotę podstawową przewidywanych grzywien, wynosiła 17% (motyw 240 zaskarżonej decyzji).

32 Czas trwania naruszenia obejmuje „przynajmniej" okres od dnia 12 lipca do dnia 31 grudnia 2000 r., przy czym mnożnik, jaki należy zastosować do ustalonej kwoty podstawowej wynosi 0,5 (motyw 241 zaskarżonej decyzji). Dodatkowa kwota mająca na celu odstraszenie przedsiębiorstw od uczestnictwa w porozumieniach horyzontalnych w przedmiocie ustalania cen, takich jak to, o którym mowa w niniejszej sprawie, wynosi 17% wartości sprzedaży (motyw 242 zaskarżonej decyzji).

33 Komisja ustaliła kwoty podstawowe grzywien, jakie zamierza nałożyć na uczestników kartelu, w następujący sposób:

— Boliden: 1 mln EUR;

— Fluorsid i Minmet: 1,6 mln EUR;

— ICF: 1,7 mln EUR;

— IQM, Q.B. Industrias S.A.B.: 1,67 mln EUR.

34 Na podstawie komunikatu w sprawie współpracy Komisja przyznała ostatecznie Bolidenowi całkowite zwolnienie z grzywny.

6. W przedmiocie okoliczności łagodzących

35 Komisja uznała ostatecznie, że sam fakt, iż Fluorsid i Minmet współpracowały w dochodzeniu, nie stanowi okoliczności łagodzącej i że w niniejszej sprawie nie zaszła żadna wyjątkowa okoliczność, która mogłaby uzasadnić obniżenie kwoty nałożonej na te przedsiębiorstwa grzywny (motywy 248–249 zaskarżonej decyzji). Komisja podniosła, że Fluorsid złożył wniosek o zwolnienie z grzywny lub obniżenie jej kwoty około 2 lata po rozpoczęciu dochodzenia, jako drugie przedsiębiorstwo, które

nawiązało kontakt z tą instytucją. Komisja stwierdziła, że informacje dostarczone przez Fluorsid przed wystosowaniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów nie zwiększyły istotnie wartości zgromadzonych dotąd dowodów i że część dostarczonych przez niego informacji po dniu 22 kwietnia 2007 r. nie została wykorzystana w celu udowodnienia naruszenia (motywy 260–263 zaskarżonej decyzji). W konsekwencji Komisja nie przyznała tym przedsiębiorstwom obniżki grzywny. Ustaliła ona ostateczną kwotę grzywny nałożonej na skarżących solidarnie na 1 600 000 EUR (motyw 276 i art. 2 zaskarżonej decyzji).

Przebieg postępowania i żądania stron

36 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 20 września 2008 r., podpisanym przez tych samych przedstawicieli prawnych, skarżący wspólnie wnieśli niniejszą skargę.

37 Skarżący wnoszą do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji:

— tytułem żądania ewentualnego – obniżenie kwoty grzywny, którą nałożono na nich solidarnie;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

38 Komisja wnosi do Sądu o:

— odrzucenie skargi Minmetu jako w sposób oczywisty niedopuszczalnej, a ewentualnie – oddalenie jej jako bezzasadnej;

— oddalenie skargi Fluorsidu jako bezzasadnej;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

39 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (pierwsza izba) postanowił otworzyć ustny etap postępowania.

40 Jako że jeden członek izby nie mógł uczestniczyć w posiedzeniu, zgodnie z art. 32 § 3 regulaminu postępowania przed Sądem Prezes Sądu wyznaczył innego sędziego w celu uzupełnienia składu izby.

41 Tytułem środka organizacji postępowania zarządzonego na podstawie art. 64 regulaminu postępowania Sąd zwrócił się do Komisji o udzielenie pisemnej odpowiedzi na jedno pytanie. Komisja zadośćuczyniła temu środkowi organizacji postępowania w wyznaczonym terminie.

42 Na rozprawie w dniu 14 czerwca 2012 r. wysłuchano wystąpień stron oraz ich odpowiedzi na pytania zadane ustnie przez Sąd. Komisja przedstawiła dokument wyjaśniający sposób, w jaki obliczyła ona wartość sprzedaży i udziały w rynku dla potrzeb ustalenia kwoty grzywny nałożonej na skarżących. Po wysłuchaniu stron dokument ten został dołączony do akt sprawy, co odnotowano w protokole rozprawy.

Co do prawa

I – *W przedmiocie dopuszczalności*

A – *Uwagi wstępne*

43 Ponieważ Komisja podniosła zarzut nieważności w odniesieniu do skargi wniesionej przez Minmet, należy wyjaśnić, iż zaskarżona decyzja stanowi złożony akt decyzyjny, obejmujący szereg podobnych decyzji indywidualnych w przedmiocie nałożenia grzywny, wydanych w ramach wspólnego postępowania (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 14 września 1999 r. w sprawie C-310/97 P Komisja przeciwko AssiDomän Kraft Products i in., Rec. s. I-5363, pkt 49 i nast.). W niniejszej sprawie należy zatem rozróżnić w szczególności decyzję skierowaną do Fluorsidu od tej skierowanej do Minmetu oraz odrębnie ocenić dopuszczalność skarg Minmetu i Fluorsidu, gdyż skargi te dotyczą odrębnych pod względem prawnym decyzji wydanych wobec tych przedsiębiorstw (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko AssiDomän Kraft Products i in., pkt 53–56).

B – *W przedmiocie zakresu skargi*

44 Należy przypomnieć, iż Komisja doręczyła Minmetowi angielską wersję zaskarżonej decyzji w dniu 9 lipca 2008 r. Z kolei Fluorsid otrzymał włoską wersję zaskarżonej decyzji w dniu 11 lipca 2008 r.

45 Jednym z żądań skargi jest żądanie „stwierdzenia nieważności decyzji w całości", przy czym nie przedstawiono w tym zakresie dodatkowych wyjaśnień co do przedmiotu sporu. Niemniej jednak w pkt 1 skargi wskazano, że skarżący zmierzają do „stwierdzenia nieważności decyzji Komisji C(2008) 3043 doręczonej Fluorsidowi i Minmetowi odpowiednio w dniach 11 […] i 9 lipca 2008 r.". Podobnie w pkt 3 skargi wyjaśniono, że „w niniejszej skardze […] Fluorsid i Minmet zmierzają do podważenia decyzji […], w drodze której Komisja […] stwierdziła naruszenie art. 81 ust. 1 [WE…] i, w konsekwencji, nałożyła na Fluorsid i Minmet grzywnę, za którą spółki te odpowiadają solidarnie". Wreszcie w załączniku do skargi skarżący przedstawili tylko decyzję skierowaną do Fluorsidu w języku włoskim, a nie tę, którą skierowano do Minmetu w języku angielskim. Minmet dostarczył bowiem tę wersję zaskarżonej decyzji dopiero po zarządzeniu przez Sąd środka organizacji postępowania na podstawie art. 64 regulaminu postępowania.

46 Wszystkie te okoliczności świadczą o tym, że chociaż skarżący nie wskazali wyraźnie, że ich skarga dotyczy w rzeczywistości dwóch odrębnych pod względem prawnym decyzji, skierowanych do dwóch różnych osób prawnych, to jednak w skardze dostatecznie jasno i szczegółowo wskazano, że skarżący zmierzają do podważenia i stwierdzenia nieważności tych dwóch niekorzystnych dla nich decyzji. Skarżący potwierdzili bowiem na rozprawie – co odnotowano w protokole rozprawy – że uważają oni zaskarżoną decyzję za „jedyną i jednolitą decyzję", która została im doręczona, gdyż w akcie tym pociągnięto ich do odpowiedzialności solidarnej za jedno zachowanie o znamionach naruszenia i w związku z tym nałożono na nich grzywnę, za którą odpowiadają solidarnie.

C – *W przedmiocie dopuszczalności skargi Minmetu*

47 Co się tyczy dopuszczalności skargi Minmetu w zakresie, w jakim dotyczy ona skierowanej do tej spółki decyzji, należy przypomnieć, iż Komisja podniosła, że skarga ta została wniesiona w dniu 20 września 2008 r., czyli po upływie terminu, wobec czego należy ją uznać za niedopuszczalną. Minmet utrzymuje w tym względzie, że przyczyną tego opóźnienia było wadliwe działanie środków komunikacji elektronicznej. Chodzi tu o obiektywne okoliczności techniczne, mające charakter nieprzewidywalny, a zatem dające się usprawiedliwić.

48 Niezależnie od kwestii, czy skarga na decyzję skierowaną do Minmetu jest dopuszczalna, czemu Komisja zaprzecza, należy stwierdzić, że Minmet posiada interes prawny w zaskarżeniu decyzji skierowanej do Fluorsidu i w zakwestionowaniu nałożonej na Fluorsid grzywny, za którą Minmet pociągnięto do odpowiedzialności solidarnej zarówno w tej decyzji, jak i w decyzji, która została mu doręczona indywidualnie. Jest tak również dlatego, że decyzja skierowana do Fluorsidu stanowi pierwotną podstawę prawną owej odpowiedzialności solidarnej Minmetu, która jest nierozerwalnie związana z odpowiedzialnością Fluorsidu i z nałożoną na to przedsiębiorstwo grzywną. Interes Minmetu w uchyleniu bądź obniżeniu tej grzywny nie może więc budzić wątpliwości.

49 W każdym razie, jak wynika z orzecznictwa, w wypadku jednej wspólnej skargi sąd Unii może zrezygnować z badania legitymacji procesowej innych skarżących (wyrok Trybunału z dnia 24 marca 1993 r. w sprawie C-313/90 CIRFS i in. przeciwko Komisji, pkt 31; wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2003 r. w sprawie T-374/00 Verband der freien Rohrwerke i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-2275, pkt 57).

50 Wobec powyższego Sąd dochodzi do wniosku, że skarga Minmetu jest dopuszczalna w zakresie, w jakim dotyczy ona decyzji skierowanej do Fluorsidu, przeciwko której skarga została wniesiona z zachowaniem terminu.

51 Natomiast co się tyczy skargi Minmetu na decyzję, która została skierowana do niego samego, należy przede wszystkim przypomnieć, iż żądania Komisji zmierzają do odrzucenia tej skargi jako niedopuszczalnej, ze względu na to, że upłynął termin do jej wniesienia. W tym względzie należy zaznaczyć, iż wynoszący 2 miesiące od daty notyfikowania danego aktu, w rozumieniu art. 230 akapit piąty WE, termin do wniesienia skargi ma charakter bezwzględnie wiążący i został ustanowiony w celu zapewnienia jasności i pewności stanów prawnych oraz uniknięcia dyskryminacji lub arbitralnego traktowania w procesie wymiaru sprawiedliwości. Dlatego zadaniem sądu Unii jest sprawdzenie z urzędu, czy został on dotrzymany (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 18 września 1997 r. w sprawach połączonych T-121/96 i T-151/96 Mutual Aid Administration Services przeciwko Komisji, Rec. s. II-1355, pkt 38. Termin ten jest bowiem stały, bezwzględny i nie może być przedłużony (wyrok Sądu z dnia 16 grudnia 2011 r. w sprawie T-291/04 Enviro Tech Europe i Enviro Tech International przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8281, pkt 95).

52 W tym przypadku decyzja została doręczona Minmetowi w dniu 9 lipca 2008 r. Zgodnie z art. 101 § 1 lit. a) regulaminu postępowania „jeżeli początkiem terminu oznaczonego w dniach, tygodniach, miesiącach lub latach jest pewne zdarzenie lub czynność, przy obliczaniu terminu nie uwzględnia się dnia, w którym zdarzenie to nastąpiło lub czynność została podjęta”. Artykuł 102 § 2 tego regulaminu stanowi, że terminy procesowe są przedłużane o dziesięciodniowy termin uwzględniający odległość. Oznacza to, że w niniejszej sprawie termin do wniesienia skargi na decyzję skierowaną przeciwko Minmetowi upłynął w dniu 19 września 2008 r., co Minmet przyznał na rozprawie i co odnotowano w protokole rozprawy. Jednakże dopiero składając pismo w sekretariacie Sądu w dniu 20 września 2008 r., Minmet wniósł skargę na decyzję, której jest adresatem.

53 Minmet podnosi, że wystosowane przez Sąd żądanie konwalidowania skargi skutkowało przedłużeniem terminu do jej wniesienia. Jednakże, skoro termin ten jest stały, bezwzględny i skoro nie może być on przedłużony (ww. w pkt 51 wyrok w sprawie Enviro Tech Europe i Enviro Tech International przeciwko Komisji, pkt 95), to ani owo żądanie, ani wyrażenie przez Sąd zgody na taką konwalidację nie może mieć znaczenia dla upływu terminu do wniesienia skargi. Orzeczono już bowiem, że dopuszczalność skargi należy oceniać na podstawie sytuacji, jaka istniała w chwili jej wniesienia. Jeżeli w owej chwili wymogi dotyczące wniesienia skargi nie są spełnione, to wówczas skarga jest niedopuszczalna. Konwalidacja możliwa jest bowiem tylko wtedy, gdy nastąpi przed upływem terminu do wniesienia skargi (zob. postanowienia Sądu z dnia 7 września 2010 r.: w sprawie T-532/08 Norilsk Nickel Harjavalta i Umicore przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3959, pkt 70; w sprawie T-539/08 Etimine i Etiproducts przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4017, pkt 76 i przytoczone tam orzecznictwo). Tymczasem należy stwierdzić, iż w niniejszej sprawie konwalidacja nastąpiła po upływie terminu do wniesienia skargi, wobec czego nie była ona już w stanie uczynić skargi Minmetu dopuszczalną.

54 Dlatego w zakresie, w jakim skarga Minmetu dotyczy decyzji, której przedsiębiorstwo to jest adresatem, skarga ta została wniesiona po upływie terminu i należy ją uznać za niedopuszczalną.

55 Oceny tej nie podważają pozostałe argumenty przedstawione przez skarżących.

56 Przede wszystkim sam fakt, że niniejsza skarga została wniesiona wspólnie przez Fluorsid i Minmet, jako jednostkę gospodarczą, przeciwko „zaskarżonej decyzji", bez rozróżniania decyzji indywidualnych, których adresatami są poszczególne przedsiębiorstwa, nie może skutkować tym, że Minmetowi przysługuje ten sam termin do wniesienia skargi co Fluorsidowi.

57 Pojęcie przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE należy wprawdzie rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych, jednak jeżeli tego rodzaju podmiot gospodarczy narusza zasady konkurencji, to zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej naruszenie prawa musi być przypisane bez wątpienia podmiotowi prawa, który będzie mógł ponieść grzywnę; również do tego podmiotu winno być skierowane przedstawienie zarzutów, a tym bardziej ostateczna decyzja, przy czym należy wskazać, w jakim charakterze temu podmiotowi prawa zarzucane są określone okoliczności [zob. wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 54–57 i przytoczone tam orzecznictwo; opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji (ww. wyrok), Zb.Orz. s. I-8241, pkt 37].

58 Ponadto jeśli adresat takiej decyzji postanawia wnieść skargę o stwierdzenie jej nieważności, sąd Unii rozpatruje jedynie te elementy decyzji, które dotyczą tego adresata. Natomiast elementy decyzji, które dotyczą innych adresatów i które nie zostały zaskarżone bądź które zostały zaskarżone po upływie terminu, nie stanowią przedmiotu sporu podlegającego rozstrzygnięciu przez sąd Unii (ww. w pkt 43 wyrok w sprawie Komisja przeciwko AssiDomän Kraft Products i in., pkt 53; wyrok z dnia 29 marca 2011 r. w sprawach połączonych C-201/09 P i C-216/09 P ArcelorMittal Luxembourg przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2239, pkt 142).

59 Należy stwierdzić, że Minmet jest odrębnym od Fluorsidu podmiotem prawa, wobec czego – gdy chodzi o decyzje, których przedsiębiorstwo to jest adresatem – nie może ono skorzystać z terminu do wniesienia skargi, jaki ma zastosowanie w odniesieniu do decyzji skierowanej do Fluorsidu. Chodzi tu bowiem o dwie różne decyzje, skierowane do dwóch odrębnych podmiotów prawa, notyfikowane w różnych datach i podlegające terminom zaskarżenia, które należy obliczać osobno dla każdej z nich.

60 W drugiej kolejności, co się tyczy okoliczności, że Minmet powołał się na przypadek siły wyższej i na dający się usprawiedliwić błąd, należy przypomnieć orzecznictwo, w którym uznano, iż pojęcia siły wyższej i nieprzewidywalnych okoliczności obejmują obiektywny element dotyczący niezwykłego i niezależnego od woli zainteresowanego zdarzenia oraz element subiektywny, polegający na obowiązku przeciwdziałania przez zainteresowanego skutkom takiego zdarzenia poprzez przedsięwzięcie odpowiednich środków, nie wymagających jednak podjęcia nieproporcjonalnych do zamierzonego skutku działań. Zainteresowany powinien w szczególności wykazać się starannością w celu dochowania przewidzianych terminów. Powinno tu zatem chodzić o trudności nietypowe, niezależne od woli skarżącego i postrzegane jako niemożliwe do uniknięcia mimo podjęcia wszelkich należytych starań (wyrok Trybunału z dnia 15 grudnia 1994 r. w sprawie C-195/91 P Bayer przeciwko Komisji, Rec. s. I-5619, pkt 31, 32). Ponadto od stosowania uregulowań dotyczących terminów procesowych można odstąpić jedynie w zupełnie wyjątkowych okolicznościach, w razie wystąpienia nieprzewidywalnych okoliczności lub przypadku siły wyższej, zgodnie z art. 45 akapit drugi statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, ponieważ ścisłe stosowanie tych norm odpowiada wymogom pewności prawa oraz konieczności zapobieżenia jakiejkolwiek dyskryminacji lub arbitralnemu traktowaniu w ramach wymiaru sprawiedliwości (zob. postanowienie Trybunału z dnia 8 listopada 2007 r. w sprawie C-242/07 P Belgia przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-9757, pkt 16 i przytoczone tam orzecznictwo).

61 Mówiąc ściślej, w odniesieniu do pojęcia usprawiedliwionego błędu orzeczono, iż dotyczy ono jedynie wyjątkowych okoliczności, w których w szczególności dana instytucja dopuściła się zachowania, które samo w sobie lub w określonym stopniu może powodować zrozumiałe wątpliwości w świadomości osoby będącej w dobrej wierze i wykazującej się wszelką starannością wymaganą od osoby przeciętnie zorientowanej (postanowienie Trybunału z dnia 14 stycznia 2010 r. w sprawie C-112/09 P SGAE przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-351, pkt 20), na przykład w sytuacji, gdy strona skarżąca napotkała na szczególne trudności interpretacyjne w zakresie określenia właściwego organu władzy lub długości terminu (postanowienie Trybunału z dnia 17 maja 2002 r. w sprawie C-406/01 Niemcy przeciwko Parlamentowi i Radzie, Rec. s. I-4561, pkt 21; ww. postanowienie w sprawie SGAE przeciwko Komisji, pkt 24; wyrok Sądu z dnia 6 czerwca 1996 r. w sprawie T-382/94 Confindustria i Romoli przeciwko Radzie, Rec. s. II-519, pkt 21).

62 Jednakże w niniejszej sprawie przepisy regulujące termin do wniesienia skargi nie nastręczają Minmetowi żadnych trudności interpretacyjnych. Poza tym Komisja nie zachowała się w sposób, który mógłby powodować wątpliwości co do oceny tego terminu. Przeciwnie, instytucja ta uczyniła zadość wymogom jasności i pewności prawa, notyfikując w dwóch różnych dniach dwie odrębne decyzje – i to w różnych wersjach językowych, a mianowicie w wersji angielskiej dla Minmetu i wersji włoskiej dla Fluorsidu – dwóm odrębnym podmiotom prawnym. Oznacza to, że Minmet ponad wszelką wątpliwość był w stanie dowiedzieć i upewnić się, że wydane zostały dwie odrębne pod względem prawnym decyzje, z których każda wywiera odrębne skutki prawne względem każdego ze skarżących.

63 Z drugiej strony Minmet w sposób bardzo ogólnikowy i bez przytoczenia żadnego dowodu twierdzi, że przyczyną przekroczenia terminu do wniesienia skargi było wadliwe działanie środków komunikacji elektronicznej i niemożliwe do przewidzenia opóźnienie działania systemu poczty elektronicznej przy powiadamianiu o braku transmisji, jak również problemy z funkcjonowaniem telefaksu. Nawet z pism Minmetu nie wynika bowiem, w jakim dniu przedsiębiorstwo to próbowało przesłać skargę. Tak więc takie niejasne i niepoparte dowodami twierdzenia nie mogą wystarczyć do wykazania przypadku siły wyższej czy usprawiedliwionego błędu. Argument ten należy zatem oddalić jako w sposób oczywisty bezzasadny.

64 W świetle powyższych rozważań należy uznać, iż Minmet nie wniósł skargi na skierowaną do niego decyzję w terminie zaskarżenia przewidzianym w art. 230 akapit piąty WE, wobec czego decyzja ta stała się ostateczna względem tego przedsiębiorstwa ostateczna i nie może ono już kwestionować legalności tego aktu.

II – *Co do istoty*

A – *Streszczenie zarzutów dotyczących stwierdzenia nieważności decyzji*

65 Na poparcie skargi skarżący podnoszą zasadniczo trzy zarzuty.

66 Zarzut pierwszy, podniesiony tytułem żądania głównego, dotyczy naruszenia art. 81 WE. Po pierwsze, podnoszone przez Komisję w zaskarżonej decyzji istnienie kartelu jest „niemożliwe”. Po drugie, nawet jeśli kartel taki istniał, to nie wywarł on żadnych skutków na rynku, gdyż zawarte w lipcu 2000 r. porozumienie w przedmiocie cen nie mogło wywierać skutków w drugiej połowie 2000 r., jak twierdzi Komisja w zaskarżonej decyzji. Ceny dla drugiego semestru 2000 r. zostały ustalone w 1999 r. lub przynajmniej w pierwszych miesiącach 2000 r. Po trzecie, skarżący zaprzeczają tezie, że na spotkaniu w Mediolanie zawarte zostało porozumienie o skutku ograniczającym konkurencję. Na spotkaniu tym doszło jedynie do wymiany informacji między konkurentami. Skarżący podnoszą w tym względzie, że naruszono przewidziany w art. 253 WE obowiązek uzasadnienia dotyczący dowodu naruszenia, a także art. 2 rozporządzenia nr 1/2003.

67 Zarzut drugi oparty jest na naruszeniu prawa do obrony, art. 27 rozporządzenia nr 1/2003, art. 81 WE, a także „art. 253 [WE] lub art. 173 WE". Po pierwsze, w zaskarżonej decyzji przypisano skarżącym naruszenie inne od tego, które zarzucono im w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów. Komisja oparła się na okolicznościach faktycznych, które nie zostały wspomniane w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów i w odniesieniu do których strony nie miały możliwości obrony. Po drugie, Komisja dołączyła dokumenty dotyczące złożonego przez Fluorsid wniosku o złagodzenie sankcji do akt postępowania administracyjnego, mimo iż wcześniej „zignorowała" ów wniosek w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów.

68 Zarzut trzeci, podniesiony posiłkowo, oparty jest na naruszeniu art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 w odniesieniu do nałożonej na skarżących grzywny. Skarżący kwestionują sposób, w jaki w zaskarżonej decyzji zdefiniowano i określono liczbowo wartość właściwego rynku. Nieproporcjonalna jest wskazana przez Komisję waga naruszenia. Skarżący twierdzą również, że błędnie zastosowany został pkt 18 wytycznych z 2006 r.

B – *W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego naruszenia art. 81 WE*

1. Uwagi wstępne

69 Z jednej strony skarżący podnoszą zasadniczo, że istnienie kartelu, które Komisja stwierdziła w zaskarżonej decyzji jest niemożliwe. Zainteresowane przedsiębiorstwa nie były w stanie nałożyć na producentów aluminium ceny tlenku glinu na rynku, gdyż ceny tej nie kształtuje podaż, ale popyt. Z drugiej strony celem spotkania w Mediolanie nie było ustalenie „ceny kartelu", ale „zrozumienie, przy uwzględnieniu określonych składników koszów, jaka jest cena, która umożliwiłaby adresatom zaskarżonej decyzji »pozostanie na rynku« pomimo wykładniczego wzrostu kosztów produkcji". Ponadto ceny fluorku glinu dla dostaw na kolejny rok negocjowane są corocznie. Tak więc niemożliwe jest również to, aby porozumienie w przedmiocie cen zawarte w lipcu 2000 r. wywierało skutki w drugiej połowie 2000 r. Skarżący wywodzą stąd wniosek, że nawet jeśli naruszenie zarzucone im przez Komisję w zaskarżonej decyzji istniało, to nie mogło ono wywierać skutków na właściwym rynku. Co się tyczy wreszcie „faktów z Mediolanu", skarżący podnoszą, iż Komisja pozyskała dowód istnienia wymiany informacji między konkurentami, ale nie dowód istnienia kartelu „mającego za cel ograniczenie konkurencji". Komisja naruszyła zatem art. 81 WE, przewidziany w art. 253 WE obowiązek uzasadnienia dotyczący wskazania dowodów naruszenia, a także art. 2 rozporządzenia nr 1/2003.

70 Komisja wnosi o oddalenie tego zarzutu.

71 Tytułem wstępu należy przypomnieć orzecznictwo Trybunału, zgodnie z którym, po pierwsze, do strony lub organu, które podnoszą naruszenie reguł konkurencji, należy dostarczenie dowodu umożliwiającego wykazanie w wymagany prawem sposób, że zaistniały okoliczności faktyczne składające się na naruszenie, a po drugie, do przedsiębiorstwa podnoszącego środek obrony przed zarzutem naruszenia należy wykazanie, że przesłanki skorzystania z takiego środka obrony są spełnione, w związku z czym wspomniany organ będzie wówczas musiał przedstawić inne dowody (wyroki Trybunału: z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, pkt 58; z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 78; wyrok Sądu z dnia 16 listopada 2006 r. w sprawie T-120/04 Peróxidos Orgánicos przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4441, pkt 50).

72 Jeżeli chodzi o przeprowadzenie dowodu naruszenia art. 81 ust. 1 WE, należy również przypomnieć, iż obowiązkiem Komisji jest przedstawienie dokładnych i zgodnych dowodów na poparcie silnego przekonania, że naruszenie zostało popełnione (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 28 marca 1984 r. w sprawach połączonych 29/83 i 30/83 Compagnie royale asturienne des mines i Rheinzink

przeciwko Komisji, Rec. s. 1679, pkt 20). Jeżeli sąd ma wątpliwości, to należy je rozpatrywać na korzyść przedsiębiorstw będących adresatami decyzji stwierdzającej naruszenie. Sąd nie może zatem dojść do wniosku, że Komisja wykazała istnienie danego naruszenia w sposób wystarczający pod względem prawnym, jeżeli ma jeszcze co do tego wątpliwości, w szczególności w ramach skargi o stwierdzenie nieważności decyzji nakładającej grzywnę (wyrok Sądu z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4407, pkt 215).

73 Również z utrwalonego orzecznictwa wynika, że nie każdy z dowodów dostarczonych przez Komisję musi koniecznie odpowiadać tym kryteriom w odniesieniu do każdego z elementu naruszenia. Wystarczy, żeby zbiór poszlak przywołanych przez tę instytucję oceniany globalnie odpowiadał temu wymogowi (zob. wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawach połączonych T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00 JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2501, pkt 180 i przytoczone tam orzecznictwo).

74 Jest ponadto normalne, że działania, których dotyczą te antykonkurencyjne praktyki i porozumienia, mają miejsce poza prawem i że spotkania odbywają się potajemnie, a dokumentacja z tym związana jest ograniczona do minimum. Z tego wynika, że nawet jeśli Komisja odkryje dokumenty świadczące wyraźnie o nawiązaniu bezprawnego kontaktu pomiędzy przedsiębiorstwami – takie jak sprawozdania ze spotkań – będą one zazwyczaj jedynie fragmentaryczne i odosobnione i dlatego często będzie konieczna rekonstrukcja poszczególnych elementów w drodze dedukcji. Dlatego też w większości przypadków istnienie praktyki lub porozumienia antykonkurencyjnego musi być wywnioskowane na podstawie pewnej liczby zbieżnych okoliczności oraz przesłanek, które razem ujęte mogą stanowić, wobec braku innego spójnego wytłumaczenia, dowód naruszenia reguł konkurencji (ww. w pkt 71 wyrok Trybunału w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 55–57; wyrok Trybunału z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawach połączonych C-403/04 P i C-405/04 P Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-729, pkt 51).

75 Pojęcia porozumienia i uzgodnionej praktyki w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE stanowią formy zmowy mające taki sam charakter i różniące się od siebie jedynie intensywnością i formami, w których się ujawniają (wyrok Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie C-49/92 P Komisja przeciwko Anic Partezipazioni, Rec. s. I-4125, pkt 131, 132; wyrok Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487, pkt 190). Ponadto w wypadku naruszenia złożonego nie można wymagać od Komisji, by precyzyjnie zakwalifikowała naruszenie jako porozumienie lub uzgodnioną praktykę, skoro i tak obie formy naruszenia są przewidziane w art. 81 WE (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 111–114; wyrok Sądu z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawach połączonych od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94 Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-931, pkt 696). A zatem, tak jak w niniejszej sprawie, podwójne zakwalifikowanie naruszenia jako porozumienia „lub” uzgodnionej praktyki należy rozumieć jako oznaczające złożoną całość obejmującą okoliczności faktyczne, z których jedne zostały zakwalifikowane jako porozumienie, a inne jako uzgodniona praktyka w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE, który nie przewiduje szczególnej kwalifikacji dla tego typu złożonego naruszenia (wyrok Sądu z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie T-7/89 Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. II-1711, pkt 264; ww. wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, pkt 187).

2. Przypomnienie treści zaskarżonej decyzji

76 Należy przypomnieć, iż w zaskarżonej decyzji, w celu stwierdzenia istnienia naruszenia art. 81 WE, Komisja oparła się zasadniczo na następujących dokumentach: sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie (motywy 77 i 81–88 zaskarżonej decyzji), notatkach sporządzonych podczas tego spotkania przez pana O. z wydziału „Noralf” spółki Boliden (motyw 89 zaskarżonej decyzji), oświadczeniu pana O. z dnia 23 i 31 sierpnia 2006 r. dotyczącego tego sprawozdania (motyw 90

zaskarżonej decyzji), notatkach pana O. z dnia 25 października 2000 r. dotyczących rozmowy telefonicznej między wydziałem „Noralf" spółki Boliden a IQM (motyw 94 zaskarżonej decyzji), a także notatkach pana C. ze spółki Minmet, sporządzonych w dniach 8 i 9 listopada 2000 r. (motywy 95 i 96 zaskarżonej decyzji) Z dokumentów tych Komisja wywnioskowała, że w dniu 12 lipca 2000 r. w Mediolanie odbyło się spotkanie między przedstawicielami: Fluorsidu – panem R., ICF – panem G. oraz IQM – panem A., w którym to spotkaniu przedstawiciel wydziału „Noralf" spółki Boliden, pan O., uczestniczył drogą telefoniczną. Sprawozdanie ze spotkania w Mediolanie sporządził pan R. z Fluorsidu. Według Komisji spotkanie to miało antykonkurencyjny przedmiot i cel (motywy 115–122 zaskarżonej decyzji).

77 Terminom technicznym i skrótom zastosowanym w wyżej wymienionych dokumentach odpowiadają następujące definicje:

— „US$/T lub US$/MT" oznacza, że ceny w dolarach amerykańskich (USD) są identyczne za tonę lub ton metryczną;

— „Incoterms" oznacza International Commercial Terms (międzynarodowe reguły handlu);

— „fca" (free carrier) oznacza „franco przewoźnik";

— „fob" (free on board) oznacza „franco statek";

— „cfr" (cost and freight) oznacza „koszt i fracht"

— „C&F filo" oznacza (koszt i fracht oraz franco załadunek, a rozładunek na warunkach linii regularnych);

— „LME" (London Metal Exchange), po polsku Giełda Metalowa w Londynie, jest miejscem, w którym ustala się notowania metali. Kurs LME określa cenę aluminium. W cytowanych dokumentach skrót ten oznacza cenę aluminium;

— „AlF_3" to skrót oznaczający fluorek glinu. Ponadto należy wskazać, że cena fluorku glinu może być wyrażana jako procent kursu LME. Z informacji dostarczonych przez strony wynika, że cena AlF_3 mieści się zwykle w przedziale od 45 do 55% LME, co odpowiada kwocie między 650 a 900 USD.

78 Należy również zaznaczyć, że dokumenty, na których oparła się Komisja w zaskarżonej decyzji, zostały przedłożone albo przez Bolidem, albo przez innych członków kartelu, w tym w szczególności Fluorsid. Skarżący nie zakwestionowali ani autentyczności, ani wiarygodności, ani mocy dowodowej tych dokumentów, przy czym żaden ze składników akt nie pozwala domniemywać, że należy podać w wątpliwość ich wartość dowodową. Skarżący nie podważają bowiem samej treści tych dowodów, ale poprzestają na kwestionowaniu wniosków, jakie wyciągnęła z nich Komisja dla wykazania istnienia kartelu.

3. W przedmiocie dowodu naruszenia

79 W zaskarżonej decyzji Komisja uznała, że uczestnicy spotkania w Mediolanie zawarli porozumienie w przedmiocie zwiększenia o 20% ceny sprzedaży fluorku glinu. Ustalili oni także ogólny poziom cen w kilku regionach świata, w tym w Europie, a w określonych wypadkach podzielili rynki i wymienili istotne informacje handlowe. Należy zatem ocenić dowody, na których Komisja oparła się w zaskarżonej decyzji w celu uzasadnienia swych wniosków.

80 Przede wszystkim w sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie jest mowa o wynoszącym 20% wzroście wszystkich kosztów w okresie od czerwca 1999 r. do czerwca 2000 r., który wymusza zwiększenie ceny fluorku glinu w 2001 r. o 20%. W tym względzie wyjaśniono dalej, co następuje:

„[P]onieważ cena sprzedaży [fluorku glinu] w 2000 r. została ustalona pod koniec pierwszej połowy 1999 r., a nasze koszty w połowie 2000 r. są o 20% wyższe niż w 1999 r., ceny [fluorku glinu] w 2001 r. powinny być o 20% wyższe niż w 2000 r. Wszystkie trzy strony [Fluorsid, ICF i IQM] uzgodniły, że podwyżka ta jest racjonalna z punktu widzenia producenta. Powstaje jednak pytanie, czy podaż/popyt na rynku pozwoli na taką podwyżkę" (motyw 81 zaskarżonej decyzji).

81 Tak więc ze sprawozdania ze spotkania w Mediolanie jasno wynika, że uczestniczący w tym spotkaniu przedstawiciele, w tym przedstawiciel Fluorsidu, uzgodnili, że w 2001 r. podwyższą cenę sprzedaży fluorku aluminium o 20%.

82 Ponadto, w odniesieniu do rynku europejskiego, w sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie jest mowa o dotyczącym 2001 r. porozumieniu między tymi przedstawicielami co do ceny 775 USD „fca", czyli 800 USD „fob" za tonę fluorku glinu:

„W odniesieniu do 2001 r. [ICF] pragnie podwyższyć cenę do 800 USD/t fca Mordijk [i] 775 USD/t fob Gabes. Cena producenta europejskiego [wynosi zatem] 775/800 USD/t fca/fob [dla] producenta europejskiego" (motyw 85 zaskarżonej decyzji).

83 Ze wszystkich tych dokumentów wynika, że cena stanowi minimalną cenę sprzedaży, poniżej której członkowie kartelu nie powinni składać ofert na właściwych rynkach.

84 Wnioski te znajdują potwierdzenie w notatkach pana O. z wydziału „Noralf" spółki Boliden dotyczących spotkania w Mediolanie, w którym uczestniczył on drogą telefoniczną, a także w jego ustnych oświadczeniach złożonych przed Komisją (motywy 77, 89 i 90 zaskarżonej decyzji). Z rzeczonych notatek i oświadczeń wynika mianowicie, że uczestnicy spotkania potwierdzili, że istnieje potrzeba podwyższenia cen o 20% i uzgodnili – po sporządzeniu tabeli kosztów – że ceny za 2001 r. powinny zostać podniesione o 20% i wynieść 800 USD za tonę, czyli 50% ceny „LME".

85 Ponadto kilka dokumentów powstałych po spotkaniu w Mediolanie świadczy o tym, że uczestnicy tego spotkania przestrzegali warunków zawartego porozumienia, utrzymywali w tym kontekście dwustronne kontakty i wymieniali istotne dane handlowe, między innymi w celu wzajemnego kontrolowania polityki cenowej. I tak notatka pana T. z wydziału „Noralf" spółki Boliden, skierowana do pana O., także z wydziału „Noralf" spółki Boliden, dotycząca rozmowy telefonicznej z dnia 25 października 2000 r. między panem T. a panem A. ze spółki IQM, wskazuje na to, że ci ostatni wymienili informacje na temat swych ofert cenowych kierowanych do klienta w Australii. Owe oferty cenowe odpowiadały uzgodnionej na spotkaniu w Mediolanie cenie minimalnej 800 USD za tonę. Ze wspomnianej notatki wynika bowiem, że IQM zaoferowała temu klientowi cenę na poziomie „850–875–900 USD", podczas gdy wydział „Noralf" spółki Boliden stwierdził, że zaoferował cenę wynoszącą około 800 USD, ale że nie zawarł jeszcze umowy z australijskim klientem (motyw 94 zaskarżonej decyzji).

86 Poza tym z notatki pana C. z Minmetu, która dotyczy jego rozmowy telefonicznej z dnia 8 listopada 2000 r. z panem G. ze spółki ICF, wynika, że spółka ta uskarżała się na „nie dość wysokie" ceny zaoferowane przez Minmet w przetargu w Egipcie – czyli „725 USD fob/745 USD cfr" – i zapytywała, w jaki sposób Minmet zamierza podnieść cenę stosowaną w Wenezueli do 875 USD, skoro Wenezuelczycy mają dostęp do przetargu w Egipcie. Według tej samej notatki spółka ICF potwierdziła ponownie, że ceny zaoferowane klientowi brazylijskiemu przekroczyły 800 USD za tonę (motyw 95 zaskarżonej decyzji).

87 Ponadto z innego sprawozdania z dnia 9 listopada 2000 r., sporządzonego przez Minmet i przesłanego Fluorsidowi, dotyczącego spotkania, które odbyło się między panami C. i K. z Minmetu a panami G. i T. z ICF wynika, że ICF poinformował Minmet o tym, że zawarł z klientem brazylijskim umowę na cenę 845 USD i potwierdził, że nie zaoferuje więcej niż 6000 ton metrycznych na rynku wenezuelskim. Minmet nalegał, aby ceny w Wenezueli przekraczały 800 USD cfr (motyw 96 zaskarżonej decyzji).

88 Z dokumentów dotyczących kontaktów z dnia 25 października 2000 r. oraz z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. wynika także, że zainteresowane przedsiębiorstwa przeprowadzały wzajemne kontrole poziomu cen. Poza tym, jak trafnie wskazała Komisja w zaskarżonej decyzji, ceny odzwierciedlały wyniki negocjacji przeprowadzonych podczas spotkania w Mediolanie. W tym względzie należy również zaznaczyć, iż w dokumentach z dnia 25 października oraz z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. mowa jest o kontaktach nawiązywanych po spotkaniu w Mediolanie między jego uczestnikami, w szczególności zaś między skarżącymi a ICF, które to przedsiębiorstwa były najwyraźniej związane zawartym na tym spotkaniu porozumieniem w przedmiocie cen, skoro powołują się one na kluczowe elementy tego porozumienia.

89 Z jednej strony porozumienie w przedmiocie cen dotyczyło rynków europejskich. W tym względzie w sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie wskazano w szczególności prognozy dotyczące wielkości produkcji i sprzedaży fluorku glinu na 2001 r. dla Włoch, Rumunii, Hiszpanii, Skandynawii, Niemiec, Beneluksu i Zjednoczonego Królestwa (motyw 85 zaskarżonej decyzji). W tym kontekście spółka ICF wskazała, że zamierza podwyższyć cenę do 800 USD za tonę w 2001 r. „fca Mordijk” i do 775 USD za tonę „fob Gabes”, w efekcie czego cena producenta europejskiego wyniosłaby 775/800 USD za tonę „fca/fob” (zob. pkt 82 powyżej).

90 Z drugiej strony Komisja wykazała, że porozumienie to było stosowane również w różnych innych regionach świata. I tak ze sprawozdania ze spotkania w Mediolanie wynika, że w odniesieniu do Australii „przewidywane ceny” na 2001 r. wynosiły 800 USD za tonę „fob Europa”, czyli „50% LME fob”, przy czym cena europejska mogła być wyższa niż cena chińska i powinna wynosić 875 USD za tonę (motyw 86 zaskarżonej decyzji). W odniesieniu do Ameryki Południowej w sprawozdaniu figurują ceny na 2000 r. oraz ceny minimalne na 2001 r. Dla Wenezueli na rok 2001 r. wskazano cenę 850 USD za tonę metryczną „C&F filo”, a jako bezwzględną cenę minimalną – 890 USD za tonę metryczną. W odniesieniu do Brazylii wszyscy producenci uzgodnili, że cena powinna zostać ustalona na poziomie około „50% LME fob” i 875 USD za tonę cfr (motyw 87 zaskarżonej decyzji).

91 W złożonych przed Komisją oświadczeniach ustnych pan O. z wydziału „Noralf” spółki Boliden stwierdził ponadto, że uczestnicy spotkania w Mediolanie zawarli porozumienie dotyczące klientów każdego z nich oraz poziomu cen, jaki miał zostać utrzymany w Europie i poza Europą. Celem spotkania w Mediolanie było także opracowanie wspólnego wyjaśnienia kwestii, w jaki sposób nowe poziomy cen mają być wprowadzane. Uczestnicy spotkania w Mediolanie podzielili między siebie ilości, jakie miały być oferowane różnym klientom. Uzgodniono w sposób dorozumiany, że respektowani będą klienci każdego z nich oraz że respektowane będą dostawy realizowane na rzecz każdego z nich (zob. motyw 90 zaskarżonej decyzji).

92 Podobnie z notatki z rozmowy telefonicznej z dnia 25 października 2000 r. wynika, że pan A. ze spółki IQM zamierzał „pozostać w kontakcie” z panem T. z wydziału „Noralf” spółki Boliden w szczególności co do kwestii poziomu cen fluorku glinu w Australii i że wspomniał przy tym cenę 800 USD, która została uzgodniona na spotkaniu w Mediolanie (motyw 94 zaskarżonej decyzji).

93 Ze sprawozdania ze spotkania w Mediolanie wynika wreszcie także, że uczestnicy tego spotkania, a mianowicie Fluorsid, ICF i IQM, wymieniali później informacje na temat produkcji i wielkości sprzedaży w 2000 r., a także na temat prognoz na 2001 r. dotyczących różnych krajów na całym

świecie, z wyszczególnieniem dokładnych ilości, jak również informacje dotyczące producentów i klientów. W odniesieniu do „konkretnych rynków" w sprawozdaniu tym wskazano, co następuje (motyw 84 zaskarżonej decyzji):

„Zbadaliśmy każdy rynek w celu ustalenia ogólnego poziomu cen oraz, w pewnych wypadkach, podziału rynku. Wszyscy uzgodniliśmy jednak, że bez względu na to, komu przypadnie zawarcie transakcji sprzedaży, należy uzyskać wyższy poziom cen. Powinniśmy zatem zniechęcać do stosowania istotnych upustów cenowych".

94 Wynika stąd, że uczestnicy spotkania w Mediolanie wymieniali delikatne informacje handlowe, w tym informacje dotyczące swych wielkości produkcji, uzyskanych lub przewidywanych wielkości sprzedaży, swych klientów w Europie i na świecie, ustalania cen, a także podziału między siebie rynków, w celu wypracowania porozumienia w przedmiocie warunków konkurencji.

95 Ze wszystkich tych dowodów, których samej treści skarżący nie kwestionują, wynika zatem, że Komisja udowodniła w wymagany prawem sposób istnienie porozumienia polegającego na ustalaniu cen w rozumieniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG, które zawarto podczas spotkania w Mediolanie i w którym uczestniczyli skarżący.

96 W konsekwencji w zaskarżonej decyzji Komisja wykazała, że spotkanie w Mediolanie miało antykonkurencyjny cel i że zawarto porozumienie naruszające art. 81 ust. 1 WE, przy czym nie było konieczności udowodnienia, że porozumienie to wywarło skutki (ww. w pkt 75 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 123; ww. w pkt 73 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. Przeciwko Komisji, pkt 181). W tym względzie należy przypomnieć, iż w kontekście oceny ewentualnego naruszenia art. 81 ust. 1 WE przez dane porozumienie przesłanki antykonkurencyjnego celu i skutku mają charakter nie kumulatywny, lecz alternatywny. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem alternatywny charakter tych przesłanek wyrażony za pomocą spójnika „lub" skutkuje w pierwszej kolejności koniecznością zbadania samego celu porozumienia z uwzględnieniem kontekstu gospodarczego, w jakim ma być ono stosowane. Jednakże nie jest konieczne badanie skutków porozumienia, jeżeli został stwierdzony jego antykonkurencyjny cel (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 6 października 2009 r. w sprawach połączonych C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P i C-519/06 P GlaxoSmithKline Services, Zb.Orz. s. I-9291, pkt 55; z dnia 4 października 2011 r. w sprawach połączonych C-403/08 i C-429/08 Football Association Premier League i in., Zb.Orz. s. I-9083, pkt 135). Wobec tego argument skarżących, że wprowadzenie w życie takiego porozumienia było „niemożliwe" należy oddalić.

97 W tych okolicznościach nie ma potrzeby badania, czy wynikające z orzecznictwa kryteria dotyczące pojęcia uzgodnionej praktyki (zob. orzecznictwo przytoczone w pkt 75 powyżej) są spełnione także w tym wypadku. Skoro w niniejszej sprawie spełnione jest bowiem kryterium decydujące o istnieniu „porozumienia", konieczne do zastosowania zakazu przewidzianego w art. 81 WE, chodziłoby tu tylko o dokonanie alternatywnej kwalifikacji tego samego kartelu, niemającej wpływu na pozostałą część analizy.

98 Ze wszystkich powyższych rozważań wynika zatem, że zastrzeżenie dotyczące naruszenia art. 81 WE należy oddalić jako bezzasadne.

99 W odniesieniu do zastrzeżenia dotyczącego rzekomego „naruszenia obowiązku uzasadnienia dotyczącego dowodu naruszenia" należy zaznaczyć, iż skarżący powołali się na brak uzasadnienia jedynie w tytule badanego zarzutu, nie przedstawiając jednak żadnych argumentów na jego poparcie. Skoro zastrzeżenie to nie jest poparte żadnymi argumentami ani dowodami, należy uznać, iż łączy się ono z omawianym zarzutem co do istoty i że dotyczy kwestii zasadności motywów zaskarżonej decyzji (wyrok Trybunału z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Sytraval i Brink's France, Rec. s. I-1719, pkt 65–68). Zastrzeżenie to łączy się w konsekwencji z tym dotyczącym naruszenia art. 81 WE, a zatem nie wymaga odrębnej analizy.

100 Nawet jeśli skarżący rzeczywiście podnoszą zarzut braku uzasadnienia lub jeśli zarzut ten należałoby podnieść z urzędu, to należy przypomnieć, iż uzasadnienie wymagane przez art. 253 WE powinno przedstawiać w sposób zrozumiały i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która jest autorem aktu, w taki sposób, aby umożliwić zainteresowanym obronę ich praw, a sądowi Unii przeprowadzenie kontroli (wyroki Trybunału: z dnia 18 września 2003 r. w sprawie C-338/00 P Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. I-9189, pkt 124; z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie C-413/06 P Bertelsmann i Sony Corporation of America przeciwko Impala, Zb.Orz. s. I-4951, pkt 166, 178). Zgodnie z art. 253 WE Komisja jest wprawdzie zobowiązana wymienić okoliczności faktyczne i prawne, na których opiera się uzasadnienie decyzji, i przytoczyć rozważania prawne, które skłoniły ją do jej wydania, ale postanowienie to nie wymaga, by przedyskutowała ona wszystkie kwestie faktyczne i prawne, które były roztrząsane w trakcie postępowania administracyjnego (wyroki Trybunału: z dnia 17 stycznia 1984 r. w sprawach połączonych 43/82 i 63/82 VBVB i VBBB przeciwko Komisji, Rec. s. 19, pkt 22; z dnia 11 lipca 1989 r. w sprawie 246/86 Belasco i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 2117, pkt 55; ww. wyrok w sprawie Volkswagen przeciwko Komisji, pkt 127; wyrok Sądu z dnia 5 października 2011 r. w sprawie T-11/06 Romana Tabacchi przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-6681, pkt 233). Wymóg uzasadnienia trzeba oceniać w zależności od okoliczności sprawy, w szczególności treści aktu, charakteru przedstawionych argumentów i interesu, jaki mogą mieć w uzyskaniu wyjaśnień adresaci lub inne osoby, których akt dotyczy bezpośrednio i indywidualnie (zob. wyrok Trybunału z dnia 2 grudnia 2009 r. w sprawie C-89/08 P Komisja przeciwko Irlandii i in., Zb.Orz. s. I-11245, pkt 77 i przytoczone tam orzecznictwo).

101 Tymczasem w niniejszej sprawie Komisja szczegółowo przedstawiła w zaskarżonej decyzji okoliczności faktyczne i prawne, a także wszystkie względy, które skłoniły ją do wydania tej decyzji. Uzasadnienie decyzji było wreszcie wystarczające do tego, aby skarżący mogli zapoznać się z zawartą w niej argumentacją w celu obrony swych praw i aby Sąd mógł przeprowadzić jej kontrolę. Zaskarżona decyzja nie jest zatem dotknięta brakiem uzasadnienia w odniesieniu do kwestii udowodnienia naruszenia art. 81 WE i zastrzeżenie to należy w każdym wypadku oddalić.

102 W konsekwencji badany zarzut należy oddalić w całości.

C – W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego naruszenia prawa do obrony

1. Uwagi wstępne

103 Skarżący utrzymują, że Komisja naruszyła ich prawo do obrony, a także art. 2 i 27 rozporządzenia nr 1/2003. W zaskarżonej decyzji stwierdzono naruszenie inne niż to, które wskazano w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów sporządzonym w postępowaniu administracyjnym. Po wystosowaniu tego pisma Komisja kontynuowała dochodzenie i zgromadziła dodatkowe dokumenty. Skarżący nie mogli jednak w tym zakresie skorzystać z prawa do obrony. Z jednej strony w zaskarżonej decyzji uwzględniono naruszenia i okoliczności faktyczne, o których nie wspomniano w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, a w szczególności dokumenty dotyczące dwustronnych kontaktów w dniach 8 i 9 listopada 2000 r., a z drugiej strony w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów przyjęto, że zaistniało „naruszenie ciągłe", zaś w zaskarżonej decyzji stwierdzono „naruszenie trwające sześć miesięcy". Fluorsid kwestionuje również brak w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów wzmianki o skierowanym przez tę spółkę do Komisji wniosku o obniżenie kwoty grzywny i twierdzi, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie zawiera uzasadnienia decyzji o oddaleniu tego wniosku.

104 Komisja odpiera argumenty skarżących. Twierdzi ona, że dokumenty dotyczące kontaktów dwustronnych mających miejsce po spotkaniu w Mediolanie są zawarte w aktach prowadzonego przez Komisję postępowania administracyjnego. Nie doszło do żadnego rozszerzenia zarzutów podniesionych przez Komisję przeciwko członkom kartelu. Fakty stwierdzone przez Komisję i zarzucone członkom kartelu były im znane. Ostateczna decyzja Komisji, czyli zaskarżona decyzja, nie powinna być

identyczna z pismem w sprawie przedstawienia zarzutów. Komisja wyjaśnia, że nie uznała za konieczne wystosowywania dodatkowego pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, które dotyczyłoby dowodów niewymienionych w pierwotnym piśmie. Dokumenty te nie podważają dowodów zgromadzonych wcześniej i nie dały podstaw do sformułowania odmiennych wniosków.

105 Ponadto w odniesieniu do zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony Fluorsidu w związku ze złożonym przez to przedsiębiorstwo wnioskiem o obniżenie kwoty grzywny – Komisja uznała, iż wniosek ten nie był zasadny, gdyż dowody dostarczone przez Fluorsid nie wniosły żadnej istotnej wartości dodatkowej, o czym Fluorsid został poinformowany w dniu 13 lipca 2007 r. Komisja była zobowiązana do ustosunkowania się do tego wniosku tylko w zaskarżonej decyzji, co uczyniła. Fluorsid mógł więc wykonywać swe prawo do obrony w postępowaniu administracyjnym, mając świadomość, że jego wniosek o obniżenie kwoty grzywny został rozpatrzony odmownie.

106 Należy przypomnieć, że przestrzeganie prawa do obrony w postępowaniach administracyjnych z zakresu polityki konkurencji stanowi ogólną zasadę prawa Unii, której poszanowanie zapewniają sądy Unii (zob. wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

107 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem poszanowanie prawa do obrony wymaga, aby zainteresowane przedsiębiorstwo miało w trakcie postępowania administracyjnego możliwość przedstawienia w skuteczny sposób swego stanowiska w kwestii prawdziwości i znaczenia utrzymywanego stanu faktycznego oraz w kwestii dokumentów, na podstawie których Komisja oparła swe twierdzenie o istnieniu naruszenia traktatu (zob. wyroki Trybunału: z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 10; z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie C-310/93 P BPB Industries i British Gypsum przeciwko Komisji, Rec. s. I-865, pkt 21; z dnia 9 lipca 2009 r. w sprawie C-511/06 P Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5843, pkt 88 i przytoczone tam orzecznictwo).

108 Artykuł 27 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003 odzwierciedla tę zasadę, w zakresie w jakim przewiduje, że stronom wysyła się pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które musi wskazywać w wyraźny sposób wszystkie istotne okoliczności, na których Komisja opiera się na tym etapie postępowania (zob. podobnie ww. w pkt 71 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 67), aby umożliwić zainteresowanym stronom skuteczne zapoznanie się z zachowaniami, które Komisja im zarzuca, a także dowodami, którymi instytucja ta dysponuje (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. Przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, pkt 315, 316; ww. w pkt 71 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 66, 67) i umożliwić im skuteczną obronę przed wydaniem przez Komisję ostatecznej decyzji (zob. podobnie ww. w pkt 107 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 85, 86). Wymóg ten jest spełniony, jeśli ta decyzja nie obciąża zainteresowanych naruszeniami innymi niż ujęte w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów oraz nie zawiera okoliczności innych niż te, co do których zainteresowani mieli sposobność się wypowiedzieć (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 19 marca 2003 r. w sprawie T-213/00 CMA CGM i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-913, pkt 109 i przytoczone tam orzecznictwo).

109 Jednakże wskazanie zasadniczych okoliczności, na których Komisja opiera się w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, może mieć skrótową formę, a ostateczna decyzja nie musi koniecznie być kopią pisma w sprawie przedstawienia zarzutów (ww. w pkt 107 wyrok w sprawach połączonych Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 14), gdyż pismo to jest dokumentem roboczym, w którym ocena faktyczna i prawna ma charakter wyłącznie tymczasowy (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 17 listopada 1987 r. w sprawach połączonych 142/84 i 156/84 British American Tobacco i Reynolds Industries przeciwko Komisji, Rec. s. 4487, pkt 70). Tym samym dopuszczalne są uzupełnienia treści pisma w sprawie przedstawienia zarzutów dokonane w świetle odpowiedzi stron na to pismo, których argumenty wskazują, że mogły one skutecznie skorzystać

z prawa do obrony. Mając na uwadze postępowanie administracyjne, Komisja może również zmienić lub dodać argumenty faktyczne i prawne na poparcie zarzutów, które postawiła (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 28 lutego 2002 r. w sprawie T-86/95 Compagnie générale maritime i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1011, pkt 448; z dnia 22 października 2002 r. w sprawie T-310/01 Schneider Electric przeciwko Komisji, Rec. s. II-4071, pkt 438). W konsekwencji do momentu wydania decyzji końcowej Komisja może, w szczególności w świetle uwag na piśmie lub uwag ustnych stron, albo zrezygnować z części bądź nawet z całości zarzutów pierwotnie sformułowanych względem nich i w ten sposób zmodyfikować swoje stanowisko na ich korzyść, albo odwrotnie, postanowić dodać nowe zarzuty, tym bardziej że daje przedsiębiorstwom, których dotyczy postępowanie, okazję do przedstawienia ich stanowiska na ten temat (zob. wyrok Sądu z dnia 30 września 2003 r. w sprawach połączonych T-191/98 i od T-212/98 do T-214/98 Atlantic Container Line i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-3275, pkt 115 i przytoczone tam orzecznictwo).

110 Ponadto, jak uznano w orzecznictwie, do naruszenia prawa do obrony dochodzi wówczas, gdy możliwe jest, że ze względu na nieprawidłowości ze strony Komisji prowadzone przez nią postępowanie administracyjne mogło zakończyć się innym wynikiem. Skarżące przedsiębiorstwo wykazuje, że tego typu naruszenie miało miejsce, jeżeli wystarczająco udowodni nie to, że treść decyzji Komisji byłaby inna, lecz to, że gdyby ta nieprawidłowość nie zaistniała, mogłoby lepiej zorganizować swoją obronę, na przykład posługując się na swoją obronę dokumentami, do których odmówiono mu dostępu w toku postępowania administracyjnego (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-194/99 P Thyssen Stahl przeciwko Komisji, Rec. s. I-10821, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 1 lipca 2010 r. w sprawie C-407/08 P Knauf Gips przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-6375, pkt 28; zob. także analogicznie wyrok Trybunału z dnia 1 października 2009 r. w sprawie C-141/08 P Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware przeciwko Radzie, Zb.Orz. s. I-9147, pkt 94).

111 Co się tyczy konkretniej prawa dostępu do akt, z utrwalonego orzecznictwa dotyczącego sytuacji, w której odmówiono udzielenia dostępu do dokumentu, wynika, że wystarczy, aby dane przedsiębiorstwo wykazało, że mogłoby wykorzystać ten dokument do swej obrony (zob. wyrok Trybunału z dnia 25 października 2011 r. w sprawie C-109/10 P Solvay przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-10329, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo; opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie C-109/10 P Solvay przeciwko Komisji (ww. wyrok z dnia 25 października 2011 r.), Zb.Orz. s. I-10329, pkt 171 i przytroczone tam orzecznictwo; ww. w pkt 71 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 74, 75; ww. w pkt 110 wyrok w sprawie Knauf Gips przeciwko Komisji, pkt 23; ww. w pkt 108 wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych Limburgse Vinyl Maatschappij i in. Przeciwko Komisji, pkt 318, 324). Przedsiębiorstwo to nie musi udowadniać, że owa nieprawidłowość wpłynęła na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji na niekorzyść tego przedsiębiorstwa, lecz jedynie że mogła ona wpłynąć na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji (zob. podobnie ww. opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Solvay przeciwko Komisji, pkt 179, 181; wyroki Trybunału: z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie C-51/92 P Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. I-4235, pkt 81; z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-199/99 P Corus UK przeciwko Komisji, Rec. s. I-11177, pkt 128; ww. w pkt 108 wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 318; ww. w pkt 71 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 74). W przypadku nieujawnienia dokumentów zainteresowane przedsiębiorstwo nie musi zatem dostarczać dowodu na to, że wynik postępowania administracyjnego byłby inny, gdyby dokumenty te zostały ujawnione, lecz wystarczy, aby przedsiębiorstwo to wykazało szansę, nawet ograniczoną, że niedostępne w postępowaniu administracyjnym dokumenty mogły być przydatne do jego obrony (zob. ww. opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Solvay przeciwko Komisji, pkt 181 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. w pkt 71 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. Przeciwko Komisji, pkt 131).

2. W przedmiocie zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony w związku z dokumentami dotyczącymi kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie

112 W niniejszej sprawie skarżący podnoszą zasadniczo, że w zaskarżonej decyzji Komisja oparła się na dowodach, które nie zostały wskazane w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, a w szczególności na dokumentach dotyczących kontaktów z dni 8 i 9 listopada 2000 r., co stanowi naruszenie prawa do obrony.

113 Z pkt 20–22, 76 i 86–88 powyżej (zob. także motyw 239 zaskarżonej decyzji) wynika w tym względzie, że w zaskarżonej decyzji Komisja oparła się na tych dokumentach w celu udowodnienia, że kartel istniał i działał, aby wyciągnąć stąd konsekwencje przy ocenie wagi naruszenia i ustalaniu kwoty grzywny, jaką należy nałożyć na skarżących.

114 W pierwszej kolejności należy zatem porównać treść pisma w sprawie przedstawienia zarzutów z treścią zaskarżonej decyzji.

115 W piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja uznała, że kontakty miedzy członkami kartelu istniały od 1997 r. (pkt 76 i nast.) oraz wspomniała o spotkaniu w Grecji w dniu 29 lipca 1999 r. (pkt 85 i nast.), a także o „późniejszych kontaktach" (pkt 92 i nast.) i o spotkaniu w Mediolanie (pkt 103 i nast.). W ramach opisu okoliczności faktycznych dotyczących urzeczywistniania kartelu w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów wspomniano o kontaktach między członkami kartelu, w tym o kontaktach utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie. Komisja uznała, że „[po] spotkaniu w Mediolanie spółki uczestniczące w osiągniętym porozumieniu w dalszym ciągu wymieniały informacje dotyczące rynku fluorku glinu w drodze kontaktów dwustronnych" (pkt 117). W tym względzie Komisja wspomina wyraźnie o kontaktach z dnia 25 października 2000 r., kontaktach w trakcie 2001 r., konferencji w dniach od 17 do 21 lutego 2002 r., innej konferencji w San Diego, Kalifornia (Stany Zjednoczone), w dniu 6 marca 2003 r., a także o kontaktach ze stycznia 2004 r. i z dnia 21 stycznia 2005 r. (pkt 118–123). Poza tym Komisja wskazała, że kartel rozpoczął działalność, co zostało wzięte pod uwagę przy ocenie wagi naruszenia (pkt 227).

116 W odniesieniu do czasu trwania naruszenia w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja uznała, że naruszenie rozpoczęło się w dniu 30 czerwca 1997 r., czyli w dniu, w którym odbyło się spotkanie w Sousse (Tunezja), nasiliło się po spotkaniu w Grecji w dniu 29 lipca 1999 r., „kiedy to ostateczne porozumienie dotyczące podwyższenia cen sprzedaży w 2000 r. zostało zawarte i weszło w życie", i że podobne porozumienie zawarto w dniu 12 lipca 2000 r. w Mediolanie w odniesieniu do cen sprzedaży na 2001 r. Komisja wyciągnęła stąd wniosek, że naruszenie trwało – w wypadku Fluorsidu, ICF i IQM – przynajmniej do dnia 31 grudnia 2001 r., czyli do końca okresu urzeczywistniania tego porozumienia, tożsamego z zakończeniem okresu, w którym realizowana była sprzedaż objęta porozumieniem (pkt 216).

117 W motywach 155 i 156 zaskarżonej decyzji Komisja wspomina o „dwustronnych kontaktach jesienią 2000 r.", w szczególności zaś o kontaktach z dnia 25 października oraz z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. Kontakty te świadczą o kontynuacji porozumienia zawartego na spotkaniu w Mediolanie i dążeniu do jego urzeczywistnienia. W motywie 239 zaskarżonej decyzji Komisja ponownie powołuje się na dokumenty dotyczące kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. mających związek z urzeczywistnianiem kartelu, w kontekście ustalania kwoty podstawowej grzywny. Komisja wskazuje w tym miejscu, że przy określaniu części wartości sprzedaży, jaka winna zostać uwzględniona, wzięła pod uwagę stopień urzeczywistnienia kartelu i odsyła w szczególności do motywów 154–156 zaskarżonej decyzji.

118 Co się tyczy czasu trwania naruszenia, w zaskarżonej decyzji Komisja uznała, iż kartel istniał przynajmniej od dnia 12 lipca do dnia 31 grudnia 2000 r. (motywy 241 i 147 zaskarżonej decyzji). Zgodnie z motywem 146 zaskarżonej decyzji „umowy dostawy były negocjowane z wyprzedzeniem w okresie rozpoczynającym się w drugiej połowie każdego roku kalendarzowego i kończącym się wraz

z końcem tego samego roku lub w ciągu pierwszych pięciu miesięcy kolejnego roku". Komisja uznała zatem, że zgodnie z praktyką stosowaną w sektorze fluorku glinu ceny na kolejny rok gospodarczy ustalano z wyprzedzeniem.

119 Należy wreszcie wyjaśnić, że dokumenty dotyczące kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie, w tym kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r., nie zostały wspomniane w części zaskarżonej decyzji, która odnosi się do czasu trwania naruszenia.

120 Tak więc chociaż w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów powołano się na wskazane w pkt 115 powyżej dokumenty dotyczące kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie, to należy stwierdzić, że w piśmie tym nie wspomniano wyraźnie o dokumentach odnoszących się do kontaktów dwustronnych z dnia 8 i 9 listopada 2000 r., na których Komisja oparła się natomiast w zaskarżonej decyzji.

121 Owe dokumenty dotyczące kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. zawarte były jednak w aktach postępowania administracyjnego prowadzonego przez Komisję, która na etapie wysyłania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów poinformowała o nich strony tego postępowania, czyli skarżących, w celu zapewnienia prawa do obrony i dostępu do akt. Ponadto okolicznością bezsporną jest z jednej strony to, że skarżącym zapewniono pełen dostęp do akt, w tym dokumentów dotyczących kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r., a z drugiej strony to, że w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów wyraźnie wspomniano, choć w sposób ogólny, o kontaktach utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie.

122 Zarówno kontakty dwustronne z dnia 8 i 9 listopada 2001 r., o których nie wspomniano w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, jak i kontakty, o których w piśmie tym wyraźnie wspomniano, świadczą o tym, że skarżący uczestniczyli w kartelu i w jego urzeczywistnianiu po spotkaniu w Mediolanie. Tymczasem w tym względzie wystarczało, aby w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja oparła swą ocenę dotyczącą jednolitego i ciągłego naruszenia oraz jego urzeczywistniania na różnych elementach, w tym na spotkaniu w Mediolanie oraz późniejszych kontaktach dwustronnych i wielostronnych, w szczególności zaś na kontaktach z dnia 25 października 2000 r., czyli z jesieni 2000 r. Już same dowody przedstawione w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów były bowiem wystarczające do powiadomienia skarżących o tym, że Komisja może je wykorzystać względem nich jako obciążające środki dowodowe. W świetle dokumentów dotyczących kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie, o których wspomniano w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, dokumenty dotyczące kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. nie były zatem elementami niezbędnymi do udowodnienia naruszenia ciągłego i jego urzeczywistnienia. I tak w motywie 156 zaskarżonej decyzji, a w szczególności w przypisie nr 128, Komisja powołała się także na kontakty z dnia 25 października 2000 r., o których wspomniano już w pkt 118 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Dlatego dokumenty dotyczące kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. nie przesądzały same w sobie o rozstrzygnięciu, które Komisja przedstawiła w zaskarżonej decyzji, zważywszy że naruszenie ciągłe oraz jego urzeczywistnianie po dniu 31 grudnia 2000 r. już w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów uznano za udowodnione za pomocą innych dowodów.

123 Ponadto należy przypomnieć orzecznictwo przytoczone w pkt 110 powyżej, w myśl którego do naruszenia prawa do obrony dochodzi tylko wówczas, gdy możliwe jest, że w braku zaistniałego uchybienia proceduralnego – które w tym wypadku polegało na nieodniesieniu się w wyraźny sposób w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów do dokumentów dotyczących kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. – postępowanie administracyjne mogło zakończyć się innym wynikiem.

124 Należy jednak stwierdzić, iż w niniejszej sprawie tak nie jest.

125 Jak stwierdzono w pkt 121 powyżej, skarżącym zapewniono bowiem dostęp do dokumentów dotyczących kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. wraz z wystosowaniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, przy czym skarżący nie wywiedli z tych dokumentów żadnej okoliczności

łagodzącej, ani w ramach postępowania administracyjnego, ani w toku postępowania przed Sądem. Co więcej, na etapie postępowania administracyjnego skarżący zrezygnowali nawet z zajęcia stanowiska w przedmiocie kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie, o których wspomniano wyraźnie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów (pkt 117–123 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów). Podobinie w trakcie postępowania przed Sądem skarżący ani nie wyjaśnili, ani nie udowodnili, w jakim sensie brak wyraźnej wzmianki o tych dokumentach w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów niekorzystnie wpłynął na skuteczność ich obrony w postępowaniu administracyjnym i w jaki sposób mogliby się skuteczniej bronić, gdyby przy tej okazji zostali wyraźnie poinformowani o tym, że Komisja zamierza wykorzystać w zaskarżonej decyzji dokumenty z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. jako dowody obciążające świadczące o ich uczestnictwie w naruszeniu i w jego urzeczywistnianiu. Przeciwnie, zważywszy na treść tych dokumentów oraz na fakt, że skarżący dysponowali pełną wiedzą na ich temat, skoro byli oni nawet autorami tych dotyczących ich wewnętrznej sfery dokumentów, należy stwierdzić, iż skarżący nie udowodnili, że mogliby wywieść z nich okoliczności łagodzące odnoszące się do istnienia antykonkurencyjnego porozumienia i jego późniejszego wdrażania. W tym względzie należy uściślić, że Komisja nie wzięła pod uwagę – w ramach oceny wagi naruszenia w celu obliczenia kwoty grzywny – skutków naruszenia na rynku. Dlatego skarżący nie byli w stanie wykazać, że okoliczność, iż w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów nie zostali poinformowani o tym, że Komisja zamierza wykorzystać omawiane dokumenty jako dowody obciążające, mogła mieć wpływ na skuteczność ich obrony, a w konsekwencji na wnioski, do których Komisja doszła w zaskarżonej decyzji (zob. podobnie i analogicznie ww. w pkt 75 wyrok z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie Hercules Chemicals przeciwko Komisji, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo, potwierdzony ww. w pkt 111 wyrokiem z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie Hercules Chemicals przeciwko Komisji, pkt 80).

126 W każdym razie skarżący nie mogą podnosić, iż owo przeoczenie mogło uniemożliwić im skuteczną obronę przed zarzutem, że naruszenie trwało aż do dnia 31 grudnia 2001 r. Ani w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, ani w zaskarżonej decyzji Komisja nie ustaliła bowiem czasu trwania naruszenia w oparciu o kontakty z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. W tym względzie zaskarżona decyzja nie różni się od pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, w którym przyjęto, że w odniesieniu do skarżących naruszenie było kontynuowane także po spotkaniu w Mediolanie, a mianowicie do dnia 31 grudnia 2001 r. Skarżący mieli zatem pełną możliwość poznania znaczenia zawartych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów i zaskarżonej decyzji dowodów dotyczących kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie dla określenia czasu trwania naruszenia, który Komisja wywiodła zasadniczo ze stosowanej w sektorze fluorku glinu praktyki polegającej na ustalaniu z wyprzedzeniem cen na kolejny rok gospodarczy. Mając na względzie tę praktykę, Komisja zasadnie uznała, już na podstawie dowodów wymienionych wyraźnie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że czas trwania naruszenia obejmował całe wskazane półrocze, aż do dnia 31 grudnia 2001 r. W tym względzie zawarcie w zaskarżonej decyzji dodatkowej wzmianki o dokumentach dotyczących kontaktów z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. jest bez znaczenia.

127 Należy ponadto wyjaśnić, że przyjęty przez Komisję w zaskarżonej decyzji czas trwania naruszenia stanowi czas minimalny, gdyż okresy krótsze niż pół roku zaliczane są jako półrocze, zaś w obu wypadkach mnożnik kwoty podstawowej grzywny wynosił tylko 0,5. Tak więc nawet gdyby czas trwania naruszenia został ograniczony do samego spotkania w Mediolanie, bez uwzględnienia skutków zawartego tam porozumienia i kontaktów utrzymywanych po tym spotkaniu, współczynnik czasu trwania naruszenia uwzględniany przy ustalaniu grzywny byłby ten sam.

128 Sąd wyciąga stąd wniosek, że nie doszło do naruszenia prawa skarżących do obrony w związku z dokumentami z dnia 8 i 9 listopada 2000 r. i że zastrzeżenie to należy oddalić.

a) W przedmiocie zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony w związku z „ramami czasowymi" naruszenia

129 Co się tyczy zarzucanego naruszenia prawa do obrony w związku z czasem trwania naruszenia, należy zaznaczyć, iż czas przyjęty w zaskarżonej decyzji, czyli okres od dnia 12 lipca do dnia 31 grudnia 2000 r., jest krótszy niż czas wskazany w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, czyli okres od dnia 30 czerwca 1997 r. do dnia 31 grudnia 2001 r. Wprawdzie w zaskarżonej decyzji Komisja przywołała pewne okoliczności wskazujące na stosowanie w przemyśle fluorku glinu określonych praktyk o znamionach zmowy przed spotkaniem w Mediolanie w dniu 12 lipca 2000 r., ale uznała, że w odniesieniu do tego wcześniejszego okresu nie istnieją rozstrzygające dowody (motyw 73 zaskarżonej decyzji). Tak więc stosownie do wartości dowodowej dostępnych dowodów Komisja ograniczyła ostatecznie czas trwania naruszenia, wskazując, iż dysponuje ona przekonującymi dowodami istnienia kartelu tylko w odniesieniu do okresu rozpoczynającego się z dniem 12 lipca 2000 r. (motywy 73–76 i 144 zaskarżonej decyzji).

130 W tych okolicznościach sam fakt, że w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja tymczasowo zakładała jeszcze, że kartel został zawiązany w dniu 30 czerwca 1997 r., czyli na spotkaniu w Sousse, a jego działalność nasiliła się po spotkaniu w Grecji w dniu 29 lipca 1999 r. (pkt 216 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów), jest bez znaczenia i nie mógł on mieć wpływu ani na interesy, ani na prawo do obrony skarżących, którym w odniesieniu do czasu trwania naruszenia w zaskarżonej decyzji postawiono ostatecznie lżejszy zarzut (zob. podobnie ww. w pkt 73 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 435). Ponadto wbrew temu, co twierdzą skarżący, owa różnica dotycząca „ram czasowych" stwierdzonego przez Komisję naruszenia nie mogła zmienić poczynionego zarówno w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, jak i w zaskarżonej decyzji ustalenia, że naruszenie miało charakter ciągły. Należy wreszcie stwierdzić, że skarżący mieli sposobność zgłoszenia we właściwy sposób swych uwag na temat pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, w tym także na temat informacji o czasie trwania naruszenia dłuższym niż ten, który przyjęto w zaskarżonej decyzji, w której Komisja częściowo cofnęła swój zarzut, w dopuszczalny sposób i z korzystnym dla skarżących skutkiem (zob. podobnie i analogicznie ww. w pkt 109 wyrok w sprawie Atlantic Container Line i in. przeciwko Komisji, pkt 115).

131 Zastrzeżenie dotyczące naruszenia prawa do obrony w związku z czasem trwania stwierdzonego przez Komisję naruszenia należy zatem oddalić.

b) W przedmiocie zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony w związku z wnioskiem Fluorsidu o obniżenie kwoty grzywny, a także w przedmiocie zarzucanego jej braku uzasadnienia

132 W odniesieniu do zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony Fluorsidu w związku ze złożonym przez to przedsiębiorstwo wnioskiem o obniżenie kwoty grzywny należy przede wszystkim zwrócić uwagę, że Fluorsid nie kwestionuje samej zaskarżonej decyzji w odniesieniu do kwestii zastosowania dotyczącego go komunikatu w sprawie współpracy, ale uskarża się na brak wzmianki o swym wniosku o obniżenie grzywny w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, które stanowi niezaskarżalny środek przygotowawczy. W tym względzie Sąd przypomina bowiem, że – jak wynika z utrwalonego orzecznictwa – do aktów, które mogą być przedmiotem skargi o stwierdzenie nieważności w rozumieniu art. 230 WE, zaliczają się akty wywołujące wiążące skutki prawne, które mogą mieć wpływ na interes prawny skarżącego, w istotny sposób zmieniając jego sytuację prawną (wyrok Trybunału z dnia 6 grudnia 2007 r. w sprawie C-516/06 P Komisja przeciwko Ferriere Nord, Zb.Orz. s. I-10685, pkt 27). Ponadto w przypadku aktów bądź decyzji, których wydanie następuje w kilku etapach, aktami zaskarżalnymi są co do zasady jedynie te akty, które w sposób definitywny określają stanowisko danej instytucji po zakończeniu owego postępowania, z wyłączeniem aktów tymczasowych, które służą jedynie przygotowaniu wydania ostatecznej decyzji (wyrok Trybunału z dnia 11 listopada 1981 r. w sprawie 60/81 IBM przeciwko Komisji, Rec. s. 2639, pkt 9, 10; ww. wyrok w sprawie Ferriere Nord, pkt 27–33).

133 Ponieważ omawiane zastrzeżenie należy interpretować jako zmierzające do zakwestionowania legalności zaskarżonej decyzji jako takiej, należy zwrócić uwagę, że o ile akty o charakterze czysto przygotowawczym nie są same w sobie zaskarżalne w drodze skargi o stwierdzenie nieważności, o tyle ich ewentualne wady mogą zostać podniesione na poparcie skargi przeciwko ostatecznemu aktowi, którego są stadium przygotowawczym (ww. w pkt 132 wyrok w sprawie IBM przeciwko Komisji, pkt 12), czyli w tym wypadku zaskarżonej decyzji. Dlatego zadaniem Sądu jest ocena, czy w trakcie postępowania administracyjnego doszło do naruszeń prawa i czy naruszenia te mogą wpłynąć na legalność decyzji wydanej przez Komisję na końcu postępowania administracyjnego (ww. w pkt 132 wyrok w sprawie IBM przeciwko Komisji, pkt 24).

134 Z komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. wynika, że w ramach programu łagodzenia sankcji ustanowionego w tym komunikacie postępowanie zmierzające do przyznania przedsiębiorstwu zwolnienia z grzywien lub ich obniżki składa się z kilku odrębnych etapów. Dopiero na ostatnim etapie, na końcu postępowania administracyjnego, gdy Komisja wydaje ostateczną decyzję, udziela lub odmawia przyznania zwolnienia z grzywny lub jej obniżki. Z systemu, jaki przewidziano w komunikacie w sprawie współpracy z 2002 r., wynika zatem, że przed wydaniem ostatecznej decyzji przedsiębiorstwo, które ubiega się o zwolnienie z grzywny lub obniżenie jej kwoty, nie otrzymuje zwolnienia z grzywien ani obniżki kwoty grzywien w pełnym tego słowa znaczeniu, lecz korzysta wyłącznie ze statusu procesowego, który może przekształcić się po zakończeniu postępowania administracyjnego w zwolnienie z grzywien lub obniżenie ich kwot, jeżeli spełnione zostały wymagane warunki (zob. podobnie i analogicznie wyrok Sądu z dnia 9 września 2011 r. w sprawie T-12/06 Deltafina przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5639, pkt 118).

135 Punkt 26 komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi, że jeżeli Komisja dojdzie do wstępnego wniosku, że dowody przedłożone przez przedsiębiorstwo zwiększają wartość dowodów już przez nią posiadanych, poinformuje przedsiębiorstwo na piśmie, najpóźniej z dniem notyfikowania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, o swoim zamiarze obniżenia kwoty grzywny. Oznacza to również, że jeśli Komisja nie zamierza uwzględnić wniosku o złagodzenie sankcji, to nie musi ona wcale informować o tym zainteresowanego przedsiębiorstwa na etapie notyfikowania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Z kolei pkt 27 komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi, że Komisja oceni ostateczne stanowisko każdego przedsiębiorstwa, które złożyło wniosek o zmniejszenie grzywny, na końcu procedury administracyjnej w każdej przyjętej na końcu postępowania administracyjnego decyzji. Tak więc jedynie w decyzji kończącej postępowanie administracyjne przed Komisją instytucja ta winna przedstawić swe stanowisko w przedmiocie złożonych jej wniosków o złagodzenie sankcji, co uczyniła w niniejszej sprawie.

136 Wynika stąd, że na etapie pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja nie była zobowiązana do zajmowania stanowiska w przedmiocie wniosku Fluorsidu o złagodzenie sankcji. Oznacza to, że Komisja ani nie naruszyła prawa do obrony Fluorsidu, ani nie uchybiła w tym względzie ciążącemu na niej obowiązkowi uzasadnienia, gdyż na tym etapie nie była zobowiązana do zajęcia stanowiska w przedmiocie złożonego przez to przedsiębiorstwo wniosku o zwolnienie z grzywny. Tym bardziej nie musiała ona w tym piśmie zajmować stanowiska w przedmiocie wniosku Fluorsidu o obniżenie grzywny.

137 Należy zatem oddalić zastrzeżenie dotyczące naruszenia prawa Fluorsidu do obrony w związku ze złożonym przez to przedsiębiorstwo wnioskiem o zwolnienie z grzywny lub obniżenie jej kwoty.

D – *W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego naruszenia art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 w sprawie obliczania grzywien i pkt 18 wytycznych z 2006 r.*

1. Uwagi wstępne

138 Na wstępie należy wskazać, że w niniejszej sprawie zastosowanie znajdują wytyczne z 2006 r.

139 Twierdząc zasadniczo, że „ocena Komisji dotycząca definicji rynku nie może być kwestionowana […] co do istoty", skarżący podnoszą, że zaskarżona decyzja zawiera braki w uzasadnieniu i sprzeczności w zakresie określenia zasięgu geograficznego tego rynku, w szczególności ze względu na to, że Komisja wyłączyła ze swej oceny Chiny i Rosję, mimo że naruszenie dotyczyły także tych państw. Ponadto skarżący zarzucają Komisji, że w celu ustalenia wartości sprzedaży na rynku fluorku glinu w EOG wzięła ona pod uwagę dane liczbowe dostarczone przez Fluorsid w kwietniu 2008 r. zamiast danych, które przedsiębiorstwo to dostarczyło w maju 2008 r. W rezultacie podstawa wymiaru kwoty grzywny ustalona na podstawie pkt 18 wytycznych z 2006 r. była błędna.

140 Komisja wnosi o oddalenie tego zarzutu.

141 Badany zarzut składa się zasadniczo z trzech części, a mianowicie, po pierwsze, części dotyczącej błędnej oceny zakresu geograficznego rynku i naruszenia, po drugie, części dotyczącej błędnego ustalenia wartości rynku i sprzedaży, a po trzecie, części dotyczącej błędnego ustalenia poziomu grzywny.

142 W tym względzie należy przypomnieć ogólne zasady dotyczące ustalania kwoty grzywien.

143 Zgodnie z art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 przy ustalaniu wysokości grzywny, jaka ma zostać nałożona za naruszenie art. 81 ust. 1 WE, uwzględnia się wagę i czas trwania naruszenia.

144 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że wagę naruszeń prawa konkurencji należy ustalać na podstawie dużej ilości kryteriów, do których należą okoliczności sprawy, jej kontekst i odstraszające działanie grzywien, przy czym nie ma potrzeby ustalania wiążącej lub wyczerpującej listy kryteriów, które należy obowiązkowo uwzględnić (wyroki Trybunału: z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 241; ww. w pkt 106 wyrok w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 54; wyrok z dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 91).

145 W orzecznictwie uznano, że w celu określenia wysokości grzywien należy uwzględnić czas trwania naruszeń i wszystkie aspekty mogące wchodzić w ocenę wagi tych naruszeń, takie jak zachowanie każdego z przedsiębiorstw, rola odgrywana przez każde z nich w ustaleniu uzgodnionych praktyk, korzyść, którą mogły odnieść z tych praktyk, ich rozmiar i wartość danych towarów, jak również zagrożenie, jakie tego rodzaju naruszenia stanowią dla Unii Europejskiej (zob. wyrok Trybunału z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie C-386/10 P Chalkor przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-13085, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).

146 Orzeczono również, że należy uwzględnić aspekty obiektywne, takie jak treść i czas trwania zachowań antykonkurencyjnych, ich liczbę i natężenie, zakres dotkniętego naruszeniem rynku oraz pogorszenie się stanu publicznego porządku gospodarczego. Analiza winna obejmować również względne znaczenie przedsiębiorstw odpowiedzialnych za udział w naruszeniu, ich udział w rynku, jak również ewentualny powrót do naruszenia (zob. ww. w pkt 145 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

147 Ta wielość aspektów podlegających ocenie wymaga od Komisji szczegółowego zbadania okoliczności faktycznych naruszenia (ww. w pkt 145 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 58).

148 W celu zapewnienia przejrzystości i obiektywnego charakteru decyzji ustalających grzywny za naruszenia reguł konkurencji Komisja przyjęła wytyczne w sprawie obliczania grzywien (pkt 3 wytycznych z 2006 r.). W wytycznych tych Komisja wskazuje, z jakich powodów uwzględnia tę czy inną okoliczność naruszenia oraz konsekwencje, jakie można z nich wyciągnąć dla wysokości grzywny (ww. w pkt 145 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 59).

149 Wytyczne stanowią normy postępowania dla pożądanej praktyki administracyjnej, od której administracja nie może odstąpić w konkretnym przypadku bez podania powodów, które byłyby zgodne z zasadą równego traktowania, i ograniczają się do opisania metody badania naruszenia, którą posługuje się Komisja, oraz kryteriów do uwzględnienia, których zobowiązuje się ona w celu ustalenia kwoty grzywny (zob. ww. w pkt 145 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

150 Wytyczne są bowiem instrumentem służącym określeniu kryteriów z poszanowaniem dla prawa wyższego rzędu, jakie Komisja zamierza stosować w ramach wykonywania swobodnego uznania przy ustalaniu grzywien, na mocy art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Wytyczne nie stanowią zatem podstawy prawnej decyzji nakładającej grzywny, ponieważ opiera się ona na rozporządzeniu nr 1/2003, lecz określają w sposób ogólny i abstrakcyjny metodę, jaką Komisja narzuciła sobie dla celów ustalenia kwoty grzywien nakładanych w tej decyzji i w konsekwencji zapewniają przedsiębiorstwom pewność prawa (ww. w pkt 144 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 209–213; wyrok Sądu z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych od T-259/02 do T-264/02 i T-271/02 Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5169, pkt 219, 223).

151 Wytycznych nie można zatem uznać za normę prawną, której w każdym wypadku musi przestrzegać administracja, lecz za normę postępowania, która stanowi pewną wskazówkę dla praktyki administracyjnej, od której administracja nie może odstąpić w konkretnym przypadku bez podania uzasadnienia, gdyż w przeciwnym wypadku istnieje ryzyko naruszenia zasad pewności prawa i równego traktowania (ww. w pkt 144 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 209, 210; wyrok z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie C-397/03 P Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-4429, pkt 91).

152 Zgodnie z pkt 5 wytycznych z 2006 r., które maja zastosowanie w niniejszej sprawie, przy ustalaniu kwoty grzywien Komisja powinna oprzeć się na danych dotyczących wartości sprzedaży dóbr lub usług mających związek z naruszeniem przepisów. Także czas trwania naruszenia powinien być uwzględniany jako istotny czynnik. Połączenie wartości sprzedaży zrealizowanej w związku z naruszeniem oraz czasu trwania tego naruszenia odzwierciedla zarówno gospodarcze znaczenie naruszenia, jak i względną wagę każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu. Zgodnie z pkt 6 wytycznych z 2006 r. odwołanie się do powyższych czynników wskazuje rząd wielkości danej grzywny, ale nie powinno być uważane za podstawę „automatycznej i arytmetycznej metody ustalania”.

153 Zgodnie z pkt 10 i 11 wytycznych z 2006 r. przy ustalaniu grzywny Komisja określa kwotę podstawową dla każdego przedsiębiorstwa, którą to kwotę może następnie podwyższyć lub obniżyć.

154 W świetle pkt 12 i 13 wytycznych z 2006 r. kwotę podstawową grzywny ustala się w odniesieniu do wartości sprzedaży dóbr lub usług zrealizowanych przez dane przedsiębiorstwo mających bezpośredni lub pośredni związek z naruszeniem, w danym sektorze geograficznym na terytorium EOG, w szczególności za ostatni pełny rok jego udziału w naruszeniu przepisów. Zgodnie z pkt 15 wytycznych z 2006 r. Komisja powinna skorzystać z „najbardziej wiarygodnych [dostępnych] danych”.

155 Punkt 18 wytycznych z 2006 r. brzmi następująco:

„Jeżeli obszar geograficzny danego naruszenia wykracza poza terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego (»EOG«) (na przykład w przypadku karteli o zasięgu światowym), odpowiednia wartość sprzedaży przedsiębiorstwa dokonanych na obszarze EOG może niekoniecznie dokładnie odzwierciedlać zakres udziału danego przedsiębiorstwa w naruszeniu. W szczególności może to mieć miejsce w przypadku porozumień o zasięgu światowym w sprawie podziału rynku.

W powyższych okolicznościach, w celu odzwierciedlenia skumulowanej wartości sprzedaży na terytorium EOG, a zarazem wagi udziału każdego z przedsiębiorstw w naruszeniu przepisów, Komisja może oszacować całkowitą wartość sprzedaży dóbr lub usług mających związek z naruszeniem przepisów w danym sektorze geograficznym (wykraczającym poza terytorium EOG), ustalić rynkową część sprzedaży przypadającą na każde z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu i zastosować wartość tej części w stosunku do skumulowanej wartości sprzedaży tych przedsiębiorstw na terytorium EOG. Wynik zostanie wykorzystany jako wartość sprzedaży w celu ustalenia podstawowej kwoty grzywny".

156 Zgodnie z pkt 19 wytycznych z 2006 r. celu ustalenia podstawowej kwoty grzywny pewna część wartości sprzedaży, której wielkość uzależniona jest od wagi naruszenia, jest mnożona przez liczbę lat, w ciągu których dokonywano naruszenia. W myśl pkt 20 wytycznych z 2006 r. ocena wagi naruszenia dokonywana jest osobno dla każdego przypadku, dla każdego rodzaju naruszenia przepisów, z uwzględnieniem wszelkich okoliczności istotnych dla danego przypadku. Punkt 21 wytycznych z 2006 r. stanowi, iż ogólną zasadą jest, że część uwzględnianej wartości sprzedaży ustalana jest na poziomie do 30% wartości sprzedaży.

157 Poszczególne zastrzeżenia zgłoszone przez skarżących należy ocenić w świetle powyższych rozważań.

2. W przedmiocie zakresu geograficznego naruszenia i podnoszonego błędnego zdefiniowania rynku

158 Zgodnie z pkt 18 wytycznych z 2006 r. i z zasadami wskazanymi w pkt 142–151 powyżej Komisja nie jest zobowiązana do określenia danego rynku produktowego jako takiego, ale powinna jedynie określić zakres geograficzny naruszenia. W tym względzie Komisja stwierdziła w zaskarżonej decyzji, że podczas spotkania w Mediolanie członkowie kartelu porozumieli się w przedmiocie cen, ilości sprzedaży i podziału rynków w Europie, Ameryce Północnej, Ameryce Południowej, Australii oraz innych rynków, takich jak rynek turecki. Tak więc zgodnie z przyjętą zasadą postępowania Komisja stwierdziła, że zakres naruszenia wykracza poza terytorium EOG i że jest on światowy.

159 Skarżący twierdzą zasadniczo, że w świetle pkt 18 wytycznych z 2006 r. Komisja postąpiła błędnie oraz przedstawiła niewystarczające i wewnętrznie sprzeczne uzasadnienie, nie uwzględniając danych liczbowych dotyczących Rosji i Chin przy szacowaniu całkowitej wartości sprzedaży dóbr lub usług mających związek z naruszeniem w danym sektorze geograficznym.

160 Z motywów 33, 51 i 136 zaskarżonej decyzji wynika bowiem, że chociaż Komisja uznała, iż kartel ma zasięg światowy, to jednak wyłączyła z jego zakresu geograficznego Chiny – ze względu na to, że państwo to nie było objęte porozumieniami o znamionach zmowy, oraz Rosję – ze względu na to, że „wzmianka o Rosji nie potwierdza istnienia uzgodnień dotyczących tego państwa".

161 Co się tyczy Rosji, w przypisie nr 69 do motywu 84 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała – czemu skarżący nie zaprzeczyli – iż ze sprawozdania ze spotkania w Mediolanie wynika, że o Rosji wspomniano tylko jeden raz w słowach „Rosja – Brak interesu po stronie ICF lub IQM". Jednakże sama ta wzmianka nie wystarczy do wykazania, że zakres geograficzny naruszenia popełnionego przez podmioty wskazane w zaskarżonej decyzji obejmował Rosję. Dlatego Komisja nie popełniła błędu, wykluczając Rosję z zakresu geograficznego naruszenia. Wniosku tego nie podważa okoliczność, że w celu oszacowania wartości objętego naruszeniem światowego rynku fluorku glinu w 2000 r. Boliden określił tę wartość jako 329 000 000 EUR, wliczając w to wartość rynku rosyjskiego. W istocie owa wartość rynku oszacowana przez Komisję na kwotę 340 000 000 EUR uwzględnia również dane ICF, która to spółka oszacowała tę wartość na400 852 695 EUR (przypis nr 37 zawarty w motywie 33 zaskarżonej decyzji). Podobnie w wyciągu z protokołu z posiedzenia IFPA, które odbyło się Montrealu (Kanada) w dniu 13 września 1999 r., ograniczono się do wskazania, że niejasności w zakresie danych liczbowych dotyczących Rosji są tak znaczne, że podważają one całe rozumowanie oparte na danych światowych.

162 Prawdą jest, że co się tyczy Chin, skarżący słusznie podnoszą, że w sprawozdaniu ze spotkania w Mediolanie wspomniano o „cenie chińskiej". W motywie 86 zaskarżonej decyzji zacytowano bowiem to sprawozdanie w kontekście przedstawiania podziału ofert i cen przewidywanych przez dostawców fluorku glinu na rynku australijskim. Wskazano tam, że „[c]ena chińska w 2001 r. powinna wynosić około 750–760 USD [za tonę] fob, zaś [cena] transportu 10 USD [za tonę]", ale że poziom europejski może być wyższy, czyli że „cena dostawy z Europy/IQM powinna wynosić 875 USD [za tonę]". Komisja w sposób wiarygodny wyjaśniła jednak w swych pismach, a skarżący nie zaprzeczyli temu przekonująco w replice, że ową wzmiankę o cenie chińskiej należy rozumieć w ten sposób, że odnosi się ona do cen oferowanych przez chińskich eksporterów ich australijskim klientom, a nie do sprzedaży realizowanych na rynku chińskim jako takim.

163 W tym stanie rzeczy Komisja słusznie uznała, że Chiny i Rosja nie należą do stref geograficznych objętych przez kartel. Komisja nie popełniła zatem błędu przy ustalaniu w zaskarżonej decyzji zakresu geograficznego rynku na podstawie pkt 18 wytycznych z 2006 r.

164 Pierwszą część zarzutu trzeciego należy zatem oddalić.

3. W przedmiocie wartości rynku i sprzedaży fluorku glinu w EOG

165 W motywie 33 zaskarżonej decyzji wskazano, że wartość rynku fluorku glinu w EOG została ustalona na podstawie danych szacunkowych dostarczonych przez członków kartelu w odpowiedzi na żądania przedstawienia informacji wystosowane przez Komisję w dniach 11 i 14 kwietnia 2008 r.

166 W odpowiedzi na te żądania Fluorsid wskazał najpierw, w kwietniu 2008 r., że owa wartość rynku wynosi 73 195 200 EUR, a następnie, w dniu 16 maja 2008 r., że wynosi ona 46 920 000 EUR.

167 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do argumentu skarżących, że dane liczbowe dostarczone w maju 2008 r. były właściwsze i że Komisja powinna była zastąpić nimi dane dostarczone przez Fluorsid w kwietniu 2008 r., należy stwierdzić, iż skarżący nie byli w stanie przedstawić popartego wystarczającymi dowodami i wiarygodnego wyjaśnienia tego argumentu. Argument ten jest jeszcze mniej przekonujący, jeśli uwzględni się okoliczność, że wartość, jaką Fluorsid wskazał pierwotnie, czyli 73 195 200 EUR, jest bardzo zbliżona do wartości wskazanych przez IQM – 75 000 000 EUR – i przez ICF – 82 057 530 EUR – i że jedynie Boliden wskazał jako wartość rynku fluorku glinu w EOG kwotę znacznie niższą, a mianowicie 53 000 000 EUR. Skarżący nie zdołali jednak przedstawić wiarygodnego wyjaśnienia owej zbieżności in tempore suspecto danych dostarczonych przez Fluorsid z tymi dostarczonymi przez Boliden ani też nie poparli wystarczającymi dowodami twierdzenia, że dane z maja 2008 r. są bardziej wiarygodne niż dane z kwietnia 2008 r. W tym względzie skarżący ograniczyli się do wskazania, że rozbieżność między tymi danymi tłumaczy różnica w ocenie zużycia fluorku glinu w EOG, które nie wynosiło 25 kg na tonę, jak przyjęli oni w swych obliczeniach z kwietnia 2008 r., ale 16 kg na tonę, co zmniejsza wartość rynku fluorku glinu w EOG. Jednakże to niejasne twierdzenie skarżących nie jest poparte jakimikolwiek dowodami. Stąd skarżący nie wykazali w wymagany prawem sposób, że dane liczbowe z maja 2008 r. są właściwsze niż te z kwietnia 2008 r. W tym stanie rzeczy Komisja postąpiła słusznie, przyjmując za podstawę swych szacunkowych obliczeń zaokrągloną średnią arytmetyczną kwot wskazanych przez członków kartelu w kwietniu 2008 r.

168 Tak więc w braku ważnych względów, które skłaniałyby do uznania za wiarygodne danych liczbowych przedstawionych przez Fluorsid w maju 2008 r., w celu oszacowania wartości rynku fluorku glinu w EOG Komisja mogła racjonalnie oprzeć się na danych dostarczonych przez Fluorsid w kwietniu 2008 r., jako na najbardziej wiarygodnych dostępnych danych w rozumieniu pkt 15 wytycznych z 2006 r.

169 Ponadto, jeśli chodzi o interes skarżących w kwestionowaniu okoliczności, że wskazana przez nią w maju 2008 r. wartość rynku fluorku glinu w EOG nie została uwzględniona, należy na marginesie przypomnieć, iż zgodnie z pkt 22 wytycznych z 2006 r. w celu podjęcia decyzji w kwestii, czy wartość sprzedaży, która ma zostać uwzględniona w danym przypadku przy obliczaniu kwoty podstawowej grzywny, znajdować się będzie w niższej czy wyższej części trzydziestoprocentowej skali, Komisja rozważy szereg czynników, takich jak charakter naruszenia, wielkość skumulowanej części rynku, jaką dysponują dane przedsiębiorstwa, zakres geograficzny naruszenia oraz fakt, czy naruszenie zostało wprowadzone w życie, czy też nie.

170 Co się tyczy wielkości skumulowanej części rynku wszystkich zainteresowanych podmiotów, w zaskarżonej decyzji Komisja uznała przede wszystkim, na podstawie danych liczbowych dostarczonych przez adresatów zaskarżonej decyzji, że wartość sprzedaży wydziału „Noralf" spółki Boliden na terenie EOG w 2000 r. wyniosła 12 731 118 EUR (motyw 9 zaskarżonej decyzji), wartość sprzedaży Fluorsidu wyniosła 2 717 735 EUR (motyw 15 zaskarżonej decyzji), a wartość sprzedaży ICF wyniosła 8 146 129 EUR (motyw 25 zaskarżonej decyzji). Spółka IQM nie sprzedawała fluorku glinu na terenie EOG w 2000 r. (motyw 29 zaskarżonej decyzji). A zatem całkowita wartość skumulowanej sprzedaży adresatów zaskarżonej decyzji na terenie EOG w 2000 r. wyniosła 23 594 982 EUR.

171 Następnie Komisja oceniła, że całkowita wartość sprzedaży fluorku glinu na terenie EOG w 2000 r. wyniosła 71 600 000 EUR, która to kwota stanowi średnią kwot wskazanych przez członków kartelu. Komisja wywiodła stąd, że skumulowany udział adresatów zaskarżonej decyzji w rynku EOG wynosi 33% (motyw 33 zaskarżonej decyzji).

172 Wreszcie przy ustalaniu kwoty podstawowej grzywny na podstawie części wartości sprzedaży Komisja wskazała, iż wzięła pod uwagę okoliczność, że skumulowany udział adresatów zaskarżonej decyzji w rynku EOG w 2000 r. nie przekroczył 35% (motyw 237 zaskarżonej decyzji).

173 Wobec powyższego należy zauważyć, iż okoliczność, że Komisja wzięła pod uwagę dane liczbowe z kwietnia 2008 r., a nie dane z maja 2008 r., była dla skarżących korzystna. Udział adresatów zaskarżonej decyzji w rynku EOG jest bowiem tym mniejszy, im większa jest całkowita wartość rynku, i na odwrót. Tak więc skumulowana wartość sprzedaży członków kartelu wynosząca 23 594 982 EUR stanowi około 33% całkowitej wartości sprzedaży fluorku glinu na terenie EOG w 2000 r., która w świetle danych przekazanych przez Fluorsid w kwietniu 2008 r. wynosiła 71 600 000. Jednakże gdyby przyjąć, że całkowita wartość sprzedaży fluorku glinu na terenie EOG w 2000 r. wyniosła 46 920 000 EUR, jak wskazał Fluorsid w maju 2008 r., to średnia wartość rynku wyniosłaby 64 244 250 EUR, zaś część wartości sprzedaży adresatów zaskarżonej decyzji byłaby wyższa, a mianowicie wyniosłaby 37%, co byłoby mniej korzystne dla skarżących.

174 W tej sytuacji należy oddalić zastrzeżenie skarżących dotyczące nieuwzględnienia przy obliczaniu kwoty podstawowej grzywny podanej przez nich w maju 2008 r. wartości rynku fluorku glinu w EOG.

175 W drugiej kolejności, co się tyczy zarzucanego Komisji braku uzasadnienia, należy przypomnieć wskazane w pkt 100 powyżej zasady regulujące ciążący na Komisji obowiązek uzasadnienia.

176 W tym względzie wystarczy stwierdzić, że opierając się w motywie 33 zaskarżonej decyzji na danych liczbowych odzwierciedlających wskazaną w szczególności przez Fluorsid w kwietniu 2008 r. wartość rynku fluorku glinu na terenie EOG, Komisja uznała w sposób dorozumiany, że dane dostarczone przez Fluorsid później, w maju 2008 r., nie mają znaczenia. Skoro w celu owego oszacowania wartości rynku fluorku glinu na terenie EOG IQM i ICF, a także – początkowo – skarżący przedstawili zbliżone pod względem wielkości dane liczbowe, to skarżący byli w stanie zrozumieć stanowisko zajęte w tym względzie przez Komisję w zaskarżonej decyzji, co umożliwiło im jej zaskarżenie, a Sądowi przeprowadzenie kontroli legalności tej decyzji w odniesieniu do jej istoty. W tym względzie Sąd przypomina, że chociaż zgodnie z art. 253 WE Komisja jest zobowiązana wymienić okoliczności faktyczne i prawne, na których opiera się uzasadnienie decyzji, i przytoczyć rozważania prawne, które

skłoniły ją do jej wydania, to jednak postanowienie to nie wymaga, by przedyskutowała ona wszystkie kwestie faktyczne i prawne, które były roztrząsane w trakcie postępowania administracyjnego (ww. w pkt 100 wyroki: w sprawach połączonych VBVB i VBBB przeciwko Komisji, pkt 22; w sprawie Belasco i in. Przeciwko Komisji, pkt 55; w sprawie Volkswagen przeciwko Komisji, pkt 127; w sprawie Romana Tabacchi przeciwko Komisji, pkt 233). Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, w której – tak jak w niniejszej sprawie – zainteresowana strona przedstawia takie informacje zbyt późno, a nawet in termpore suspecto, i w której informacje te zaprzeczają tym, które sama przedstawiła wcześniej.

177 Zastrzeżenie dotyczące braku uzasadnienia należy zatem oddalić.

4. W przedmiocie ustalenia kwoty grzywny

178 Ponieważ skarżący kwestionują, w sposób ogólny, legalność ustalenia przez Komisję poziomu grzywny, należy przede wszystkim przypomnieć, że w zaskarżonej decyzji Komisja słusznie stwierdziła, że istniał kartel, w którym skarżący uczestniczyli. Ponadto Komisja wykazała w wymagany prawem sposób, że porozumienie zawarte na spotkaniu w Mediolanie było kontynuowane w drugiej połowie 2000 r., co oznacza, że kartel był rzeczywiście wprowadzany w życie przez adresatów zaskarżonej decyzji, w tym skarżących (zob. pkt 79–101 powyżej i motyw 239 zaskarżonej decyzji).

179 Następnie należy zaznaczyć, że zgodnie z pkt 23 wytycznych z 2006 r. Komisja miała prawo uznać, iż w niniejszej sprawie chodzi o naruszenie mające postać horyzontalnego porozumienia w przedmiocie ustalania cen, które ze względu na sam swój charakter należy do najcięższych ograniczeń konkurencji.

180 Komisja mogła zatem – nie popełniając przy tym błędu – zastosować pkt 25 wytycznych z 2006 r., który stanowi, że „niezależnie od okresu uczestnictwa danego przedsiębiorstwa w naruszaniu przepisów Komisja dołączy do kwoty podstawowej kwotę w wysokości 15 do 25% wartości sprzedaży […] w celu odstraszania przedsiębiorstw od samego zawierania [w szczególności] porozumień horyzontalnych dotyczących ustalania cen [i] podziału rynku”, biorąc pod uwagę w szczególności przewidziane w pkt 22 wytycznych z 2006 r. czynniki, takie jak charakter naruszenia, wielkość skumulowanej części rynku, jaką dysponują wszyscy uczestnicy, zakres geograficzny naruszenia oraz fakt, czy naruszenie zostało wprowadzone w życie, czy też nie.

181 W zaskarżonej decyzji Komisja uznała, że wielkość skumulowanej części rynku członków kartelu na terenie EOG nie przekroczyła 35% w 2000 r. (motyw 237 zaskarżonej decyzji z odesłaniem do motywu 33 tego aktu) i że zakres geograficzny naruszenia był światowy (motyw 238 zaskarżonej decyzji z odesłaniem do motywu 136). Komisja wskazała ponadto, że wzięła pod uwagę okoliczność, iż owa cześć rynku była mniejsza niż 35%, w celu ustalenia na 17% części wartości sprzedaży skarżących, która powinna posłużyć do ustalenia kwoty podstawowej przewidywanych grzywien (motyw 240 zaskarżonej decyzji). Ponieważ jednak skarżący nie zakwestionowali w sposób wystarczająco jasny i precyzyjny podejścia, jakie przyjęto w tym względzie w zaskarżonej decyzji, należy stwierdzić, iż Komisja prawidłowo uwzględniła te elementy przy ustalaniu poziomu grzywny.

182 Wynika stąd, że zastrzeżenie dotyczące błędnego obliczenia poziomu grzywny należy oddalić.

183 W konsekwencji zarzut trzeci również należy oddalić.

184 W świetle wszystkich powyższych rozważań należy w całości oddalić żądania zmierzające do stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji. Ponadto, co się tyczy przedstawionego posiłkowo żądania zmierzającego do zmiany, w szczególności w świetle powyższych rozważań, wysokości kwoty grzywny nałożonej na skarżących w wykonaniu pełnego prawa Sądu do orzekania, żądania tego nie należy uwzględniać.

185 W tej sytuacji skargę należy w całości oddalić.

W przedmiocie kosztów

186 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu postępowania kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ skarżący przegrali sprawę, zgodnie z żądaniem Komisji należy obciążyć ich kosztami postępowania.

Z powyższych względów

SĄD (pierwsza izba)

orzeka, co następuje:

1) Skarga zostaje oddalona.

2) Fluorsid SpA i Minmet financing Co. zostają obciążone własnymi kosztami oraz kosztami poniesionymi przez Komisję Europejską.

Azizi Labucka Frimodt Nielsen

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 18 czerwca 2013 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności powstania sporu 1

I – Okoliczności faktyczne 2

II – Zaskarżona decyzja 3

A – Sentencja zaskarżonej decyzji 3

B – Uzasadnienie zaskarżonej decyzji 4

1. W przedmiocie sektora fluorku glinu 4

2. W przedmiocie spotkania w Mediolanie i zawiązania kartelu 4

3. W przedmiocie zastosowania art. 81 ust. 1 WE i art. 53 ust. 1 porozumienia EOG 5

4. W przedmiocie czasu trwania naruszenia 5

5. W przedmiocie ustalenia kwoty grzywny 6

6. W przedmiocie okoliczności łagodzących 6

Przebieg postępowania i żądania stron 7

Co do prawa 8

I – W przedmiocie dopuszczalności 8

A – Uwagi wstępne 8

B – W przedmiocie zakresu skargi 8

C – W przedmiocie dopuszczalności skargi Minmetu 8

II – Co do istoty 11

A – Streszczenie zarzutów dotyczących stwierdzenia nieważności decyzji 11

B – W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego naruszenia art. 81 WE 12

1. Uwagi wstępne 12

2. Przypomnienie treści zaskarżonej decyzji 13

3. W przedmiocie dowodu naruszenia 14

C – W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego naruszenia prawa do obrony 18

1. Uwagi wstępne 18

2. W przedmiocie zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony w związku z dokumentami dotyczącymi kontaktów utrzymywanych po spotkaniu w Mediolanie 21

a) W przedmiocie zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony w związku z „ramami czasowymi" naruszenia 24

b) W przedmiocie zarzucanego Komisji naruszenia prawa do obrony w związku z wnioskiem Fluorsidu o obniżenie kwoty grzywny, a także w przedmiocie zarzucanego jej braku uzasadnienia 24

D – W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego naruszenia art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 w sprawie obliczania grzywien i pkt 18 wytycznych z 2006 r. 25

1. Uwagi wstępne 25

2. W przedmiocie zakresu geograficznego naruszenia i podnoszonego błędnego zdefiniowania rynku 28

3. W przedmiocie wartości rynku i sprzedaży fluorku glinu w EOG 29

4. W przedmiocie ustalenia kwoty grzywny 31

W przedmiocie kosztów 32